

## PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in Priimek: Irena Aljaž  
Naslov naloge: Psihosocialne značilnosti mladostniškega prestopništva  
Kraj: Ljubljana  
Leto: 2009  
Število strani: 53 Število preglednic: 2  
Mentor: prof.dr. Dragan Petrovec  
Diskriptorji: mladostništvo, mladostno prestopništvo, dejavniki tveganja, vzroki prestopništva, značilnosti prestopništva

### Povzetek:

Obdobje mladostništva je obdobje sprememb, iskanja, nasprotij in samopotrjevanja. V tej dobi so mladostniki krhki in ranljivi, potrebujejo dober vzgled, avtoriteto, naklonjenost in ljubezen. Če tega niso deležni lahko hitro zaidejo v težave. V nalogi sem navedla nekaj dejavnikov tveganja, zaradi katerih se mladi, ki so jim izpostavljeni, pogosteje zatečejo k prestopništvu. Dejavnike sem iskala v družinskem in socialnem okolju, hkrati pa ugotavljala, kaj je skupnega obravnavanim mladostnikom glede na spol, starost, vrsto prestopka in motiv. Zanimalo me je tudi ali je obravnavani mladostnik povratnik in ali je odvisnik od prepovedanih drog.

Title: Psychosocial characteristic of juvenile delinquents

Descriptors: adolescence, juvenile delinquency, factors of risk, causes of delinquency, characteristic of delinquency

### Abstract:

A period of adolescence is a period of changes, searches, opposites and self-confirmation. Adolescents are fragile and vulnerable at this age, they need good model, authority, affection and love. If they do not get that, they can quickly run into problems. I've listed a few factors of risk, which affect on youngs to oftener turn to delinquency. I searched for factors in family and social environment. At the same time, I was trying to find out, what juveniles have in common, considering their gender, age, type of offence and motive. I also tried to find out, if threatened juvenile is recidivist and if he is addicted to forbidden drugs.

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**PSIHOSOCIALNE ZNAČILNOSTI MLADOLETNIŠKEGA  
PRESTOPNIŠTVA**

Mentor: prof. dr . Dragan Petrovec

Irena Aljaž

Ljubljana 2009

# KAZALO

|         |                                                                                           |    |
|---------|-------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1       | TEORETIČNI UVOD .....                                                                     | 8  |
| 1.1     | Mladostništvo kot identitetna delavnica .....                                             | 8  |
| 1.1.1   | Čustveni razvoj v mladostništvu .....                                                     | 9  |
| 1.1.2   | Socialni razvoj v mladostništvu .....                                                     | 10 |
| 1.1.3   | Moralni razvoj v mladostništvu .....                                                      | 11 |
| 1.2     | Mladoletniško prestopništvo .....                                                         | 12 |
| 1.2.1   | Dejavniki tveganja .....                                                                  | 13 |
| 1.2.1.1 | Osebne značilnosti .....                                                                  | 14 |
| 1.2.1.2 | Družina in dejavniki tveganja .....                                                       | 14 |
| 1.2.1.3 | Šola .....                                                                                | 16 |
| 1.2.1.4 | Socialno okolje .....                                                                     | 17 |
| 1.2.1.5 | Spol mladostnikov .....                                                                   | 17 |
| 1.3     | Etiologija mladoletnega prestopništva .....                                               | 18 |
| 1.3.1   | Teorija različnih združenj .....                                                          | 18 |
| 1.3.2   | Teorija pritiska (anomije) .....                                                          | 19 |
| 1.3.3   | Teorija družbenega nadzorstva .....                                                       | 20 |
| 1.3.4   | Teorija etiketiranja .....                                                                | 20 |
| 1.3.5   | Teorije jaza (sebstva) .....                                                              | 21 |
| 1.3.6   | Psihoanalitična teorija .....                                                             | 23 |
| 1.3.7   | Teorija o patološkem iskanju dražljajev .....                                             | 23 |
| 1.3.8   | Teorija o razumskem izboru .....                                                          | 24 |
| 1.4     | Fenomenologija mladoletniškega prestopništva .....                                        | 24 |
| 1.4.1   | Spol in starost .....                                                                     | 25 |
| 1.4.2   | Geografska lokacija .....                                                                 | 26 |
| 1.4.3   | Socialne in ekonomske razmere .....                                                       | 26 |
| 1.4.4   | Vrste kaznivih dejanj .....                                                               | 27 |
| 1.4.5   | Povratništvo .....                                                                        | 27 |
| 1.4.6   | Šola in kriminaliteta .....                                                               | 28 |
| 2       | PROBLEM .....                                                                             | 29 |
| 3       | METODOLOGIJA .....                                                                        | 31 |
| 3.1     | Vrsta raziskave in spremenljivke .....                                                    | 31 |
| 3.2     | Viri podatkov .....                                                                       | 31 |
| 3.3     | Preučevana populacija .....                                                               | 31 |
| 3.4     | Zbiranje podatkov .....                                                                   | 31 |
| 3.5     | Obdelava in analiza podatkov .....                                                        | 32 |
| 3.5.1   | Zapis pogovora in podatkov zbranih tekom obravnave, ki se nanašajo na spremenljivke ..... | 32 |
| 3.5.2   | Podatki zbrani na podlagi dosjejev Centra za socialno delo .....                          | 32 |
| 3.6     | Izpis podčrtanih delov izjav in besed .....                                               | 34 |
| 3.7     | Kodiranje znotraj posameznih faz glede na spremenljivke .....                             | 37 |

|     |                                         |    |
|-----|-----------------------------------------|----|
| 3.8 | Definiranje pojmov .....                | 41 |
| 3.9 | Primerjava rezultatov: preglednica..... | 43 |
| 4   | REZULTATI IN RAZPRAVA .....             | 44 |
| 5   | SKLEPI.....                             | 47 |
| 6   | PREDLOGI .....                          | 48 |
| 7   | POVZETEK .....                          | 50 |
| 8   | LITERATURA .....                        | 52 |

## **PREDGOVOR**

Kriminal danes za mnoge pomeni vztrajno razpadanje družbenega sistema. Zlasti mladoletniško prestopništvo predstavlja eno najbolj zaskrbljujočih oblik prestopništva in je razumljeno kot pomikanje proti družbenemu dnu. Mladoletniško prestopništvo je že izhodiščno bolj tvegano od prestopkov odraslih, saj vpliva na posebej ranljiv del populacije v fazi oblikovanja osebnosti, predstavlja nevarnost za razvoj kasnejših stalnih oblik prestopniškega vedenja, zaradi njega pa so mladoletniki že zgodaj izpostavljeni tveganju za socialno izključenost in stigmatizacijo.

Populacija mladih sodi po definiciji med ranljive družbene skupine. Mladi nimajo izoblikovane svoje osebne identitete, nimajo definirane mesta v družbi, imajo omejene možnosti glede odločanja o svojih izbirah, izpostavljeni so različnim upravičenim in neupravičenim pričakovanjem družine, okolja, družbe, itd. Osebna negotovost povečuje odprtost za sprejemanje raznih vplivov, tudi negativnih. Krize in stiske družbe ter časa, v katerem živijo, se jih dotikajo zelo osebno. Pri dejstvu krhkosti in ranljivosti mladih, igra ključno vlogo družina. Ko je govor o socialni ranljivosti mladih je videti, da so prav družinske (ne)podpore odločilen dejavnik ranljivosti in tveganj.

Kar velja za mlade na splošno, velja v toliko večji meri za mladoletne prestopnike. Kazniva dejanja, ki jih zagrešijo mladostniki, so, gledano s psihološko pedagoškega vidika, pogosto potreba po naklonjenosti in ljubezni, krik po odraslem, krik po nekom, ki bo mladega človeka s svojo moralno avtoriteto, doslednostjo in zgledom zaustavil, mu načrtoval mejo ter mu tako pomagal usmeriti mladostno energijo proti določenemu cilju.

V nalogi sem se osredotočila na psihosocialne dejavnike mladoletniškega prestopništva. Zanimalo me je, kaj vpliva na mladoletnike, da se zatečejo h kriminalu, ter kateri so dejavniki tveganja, ki mlade lahko privedejo do prestopništva. Raziskala sem spol in starost mladoletnikov, vrsto prestopka zaradi katerega so bili obravnavani, njihov motiv oz. razlog za izvršitev dejanja, njihovo družinsko in socialno okolje, zanimalo pa me je tudi ali je mladoletnik povratnik in če je odvisnik od prepovedanih drog. Rezultati raziskave pa so okvirni razlogi, ki bi lahko imeli vpliv na mlade, da se zatečejo h kriminalu.

V prvem delu teoretičnega dela je podrobno predstavljen pojem mladoletniškega prestopništva. V drugem delu je predstavljena etiologija mladoletniškega prestopništva, v tretjem delu pa posamezne značilnosti odklonskega vedenja mladostnikov.

Rada bi se zahvalila delavkam Centra za socialno delo Kočevje, predvsem direktorici g. Danici Fegic, ki je upoštevala mojo željo in dovolila posredovanje podatkov, ter g. Alenki Vidmar, ki dela z mladostniki s težavami v odraščanju, ki je zahtevana podatke tudi zbrala. Zahvaljujem se tudi svojemu mentorju prof. dr. Draganu Petrovcu za pomoč pri pisanju diplomske naloge.

# 1 TEORETIČNI UVOD

## 1.1 Mladostništvo kot identitetna delavnica

Naj bo mladost še tako polna različnih fantazij, strahov, nasprotij, sprememb in negotovosti je za mladega človeka še vedno edini način sprejemanja družbenega sveta s testiranjem, s preizkušanjem na sebi, s preizkušanjem različnih možnosti za oblikovanje lastnega življenja.

Obdobje mladostništva je za osebni razvoj zelo pomembno, saj pomeni prehod iz otroštva v odraslost, iz nesamostojnega življenja in odvisnosti v družini, k samostojnemu življenju. V tej dobi se posameznik izoblikuje za vlogo odrasle osebe, ki bo morala skrbeti sama zase in za druge. To obdobje sovpada tudi s telesnim in spolnim dozorevanjem. V mladostni dobi dosežejo svoj vrhunec nekatere telesne in intelektualne funkcije, dosežena je prva stopnja življenjske zrelosti. Vse bolj so v ospredju problemi, ki so v zvezi z oblikovanjem lastne identitete (predstave o sebi, svojih ciljih, svoji vlogi) in problemi, ki so v zvezi z vzpostavljanjem partnerskih odnosov s pripadniki drugega spola. (Musek, Pečjak 1993:143)

V tem obdobju mladostnik začne razvijati lastno identiteto. Osnovni problem mladih je odgovor na vprašanje »kdo sem jaz?« Mladi težijo k temu, da so obravnavani kot odrasli, želijo se izpostaviti, želijo biti opaženi in originalni, občutljivi so kar se tiče ugleda, odnosa do časti in podobno. (Singer, Mikšaj – Todorović 1989:8)

Mladostništvo je grobo rečeno drugo desetletje odraščanja, znano kot tudi obdobje pospešene fizične, psihološke in socialne rasti. Gre za obdobje, v katerem so mladostniku naložene težke in naporne razvojne naloge, kot so iskanje lastne identitete, osamosvojitev od družine, razvijanje svoje spolne vloge, misliti in se pripravljati na prihodnost, razviti sistem vrednot.

Ana Freud (1985) nam predstavi tipičen opis zapletenega nasprotja in paradoksa prirojenega adolescentom: so pretirano egoistični, imajo se za center vesolja in se obravnavajo kot osebo, ki je najbolj pomembna, a po drugi strani v nobenem drugem časovnem obdobju ne premorejo toliko požrtvovalnosti in vdanosti,...Obenem se navdušeno posvečajo svoji okolici in si želijo samote. Kolebajo med slepim zasledovanjem nekega samooklicanega voditelja, po

drugi strani pa ga ne sprejemajo in se upirajo avtoriteti. So sebični in materialistični ter polni veličastnega idealizma obenem. V nekem trenutku je njihovo obnašanje grobo in brezobzirno, a kljub temu ostajajo zelo občutljivi. Njihov razpoloženje niha od srčnega optimizma do črnega pesimizma. Včasih bodo delali z neutrudljivim zagonom in spet drugič bodo leni in apatični. (po Stritih 2005:12)

Največ konfliktov v družini in tudi veliko primerov, ko mladi stopijo na kriminalno pot, se začne v tem življenjskem obdobju, zato je potrebno predstaviti osnovne značilnosti obdobja adolescence z vidika čustvovanja, socialnega razvoja, moralnega razvoja in problemov adolescentov, saj poznavanje značilnosti tega življenjskega obdobja lahko pomaga pri reševanju problemov, ki se porajajo v tem obdobju. (Meško 1997:86).

### **1.1.1 Čustveni razvoj v mladostništvu**

V primerjavi s čustvi odraslih, so mladostnikova čustva intenzivnejša, kratkotrajno manj stabilna, nepredvidljiva in polna nasprotij. Razpoloženje se mu hitro spreminja, lahko ga spremeni že najmanjši zunanji vpliv, kar je neposredno povezano s situacijskimi spremembami, le posredno pa tudi s hormonskimi.

Mladostnik doživlja svet intenzivno, z vedno novimi odtenki. To mu omogoča večja sposobnost zaznavanja in opazovanja, ki jih otrok nima. Lahko je muhast in zaposlen sam s seboj, naslednji trenutek pa ves načelen in zagnan za dobro drugih. (Tomori 1983: 110).

Prek vseh teh nasprotij se išče in spoznava. Pri tem tudi preizkuša svoje okolje in trdnost omejitev, ki mu jih ta postavlja. Spoznati želi, kako daleč lahko gre, da se še dobro počuti. Vedeti hoče, kje so meje njegove vzdržljivosti in volje. Prisluškuje odzivu drugih, posebno tistih, ki so mu na kakršenkoli način pomembni. Oceniti želi njihova čustva do sebe, poskuša si jih pridobiti, izziva njihovo potrpežljivost. Zaznava lastna čustva do njih in jih vrednoti. Ob vsem tem si nabira izkušenj in dozoreva. (Tomori 1983: 110).

### **1.1.2 Socialni razvoj v mladostništvu**

V obdobju mladostništva se posameznikovi odnosi z vrstniki, sorojenci, starši in drugimi odraslimi spremenijo količinsko in kakovostno, mladostnik pa mnogo bolj dejavno komunicira s širšim socialnim okoljem. V socialnih stikih mladostniki pridobivajo nova socialna spoznanja in spretnosti, preizkušajo različne vloge, opredeljujejo svoje življenjske cilje, prepričanja, vrednote in tako oblikujejo tudi svojo identiteto. (Zupančič, Svetina 2004: 589).

Mladostnik postaja vse bolj dejaven v določenih aktivnostih, ker jih bolje spoznava in postaja samozavestnejši. Prihaja do širjenja kroga ljudi, ki jih spozna, s katerimi se družijo. Mladostniku veliko pomeni pripadnost skupini – klapi. V njej osvaja norme, vrednote in je pripravljen storiti marsikaj, da bi ostal član te skupine, da ne bi bil izločen. Ravno zaradi tega obstaja nevarnost konfliktnosti z odraslimi. Mladostnik se mora družiti z vrstniki, saj če se ne, izgublja socialne kontakte, ki so pomembni za razvoj njegove osebnosti. (Meško 1997: 88)

Mladostniki se s svojimi vrstniki zbirajo v skupine glede na različne skupne interese. Mladostnik je na svojo skupino močno čustveno navezan, v njej zadovoljuje veliko svojih potreb ter se z njo identificira. Vrstniške skupine na mladostnika ne gledajo kot na otroka, pa tudi zahtev po pretirani odraslosti in odgovornosti ne postavljajo. To je za mladostnika v tem obdobju zelo pomembno in zato v njih dobiva občutek varnosti in bližine. V njih ima mladostnik status enakovrednega. Z vključitvijo in preživljanjem časa v takšni skupini pridobiva ogromno novih vrednot, stališč in prepričanj. Začenja se tudi obnašati po nekih novih normah. Tako mu skupina pomaga pri izgradnji lastne identitete in samopodobe.

V odnosu do družine želi biti mladostnik samostojen, neodvisen ter enakovreden družinski član. Še vedno je družina zelo pomemben dejavnik njegovega življenja, vendar si vse bolj postavlja meje svoje intimnosti in trga nekatere čustvene vezi z družino. Od drugod prinaša nove načine življenja, mišljenja ter nove vrednote. To povzroča različne konflikte v družini in vzpostavlja drugačna razmerja med starši in mladostnikom. Pomembno je, da starši to opazijo in da mu postopoma dopuščajo vse večjo samostojnost.

### **1.1.3 Moralni razvoj v mladostništvu**

Moralni razvoj lahko opredelimo kot proces, v katerem posameznik osvoji družbeno sprejete standarde o pravilnem oziroma napačnem ravnanju v družbi. Gre za proces socializacije, v katerem se otroci in mladostniki naučijo prilagajanja kulturi, v kateri odrasčajo.

Za preživetje posameznika in družbe je nujno, da obstajajo pravila in standardi o odnosih med ljudmi, ki določajo, katera vedenja so zaželena, katera nezaželena in katera prepovedana oziroma sankcionirana. Funkcija moralnosti je, da pomaga regulirati socialne odnose in da nudi posamezniku orientacijo za delovanje v kulturi oziroma socialni skupini, ki ji pripada.

Kohlberg (1984) je moralni razvoj opredelil kot razvoj razumevanja družbenih norm, pravil in zakonov, vzajemnost v medsebojnih odnosih in temeljnih moralnih pojmov, ki so prisotni v vsaki družbi. Prišel je do treh nivojev moralne usmerjenosti. Za predkonvencionalno usmerjenost sta značilni zunanja motivacija in zunanji nadzor dejanj. Motivacija za presojo in vedenje temelji na strahu pred kaznijo oz. na želji po nagradi in pridobivanju koristi. Pri konvencionalni usmerjenosti je motivacija za presojanje in vedenje že notranja, torej predvidevanje družbenega odobravanja, poštenosti in krivde ob kršenju institucionaliziranih pravil in oškodovanja drugih. Pri pokonvencionalni usmerjenosti sta tako motivacija kot nadzor dejanj notranji. Motivacija izhaja iz potrebe po ohranitvi samospoštovanja in potrebe po vzdrževanju vrednot in načel. Pri tem norme presojanja in vedenja izhajajo iz posameznika, njegove odločitve temeljijo na lastni presoji.

Konvencionalna usmerjenost v moralnem presojanju v mladostništvu postopoma prevladuje nad predkonvencionalno, poleg tega v srednjem mladostništvu opazimo tudi postopen prehod k pokonvencionalni usmerjenosti, ki začne v določeni skupini mladostnikov prevladovati v poznem mladostništvu. (Zupančič 2004: 621)

Med delikventnimi mladostniki, prevladujejo tisti, ki presojujejo na predkonvencionalni ravni. Na ravni, kjer je moralno presojanje zunanje motivirano. Pravila sprejema od drugih, večinoma od staršev. Pravila upošteva zato, da bi se izognil kazni oz. si zagotovil nagrado. Argumenti so egocentrični in hedonistični: prevladuje skrb za lastne interese in korist.

## 1.2 Mladoletniško prestopništvo

Prestopništvo mladih predstavlja eno najbolj zaskrbljujočih oblik prestopništva in je že izhodiščno bolj tvegano od prestopkov odraslih, saj vpliva na posebej ranljiv del populacije v fazi oblikovanja osebnosti.

Kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, pa tudi druge oblike deviantnega ali kakor tudi pravimo, negativnega odklonskega vedenja mladih, označujemo kot mladoletniško prestopništvo ali mladoletniško delinkvenco. Izraz mladoletniško prestopništvo ali delinkvenca uporabljamo za to, da bi tako označili pojav, ki je širši od tistega, ki ga označuje izraz kriminaliteta. Ta pojav obsega torej predvsem kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, obsega pa tudi več kot to: tudi dejanja, ki jih storijo otroci in imajo znake kaznivih dejanj, sodijo v okvir mladoletniške delinkvence. (Bavcon, Šelih 2003: 530).

Kazenskopravne sisteme je glede na to, kakšen obseg mladoletniškega prestopništva sprejemajo, mogoče razdeliti v dve skupini. V prvo skupino uvrščamo tiste pravne sisteme, ki so se odločili za *ožji pomen mladoletniškega prestopništva* in obravnavajo v tem okviru samo kazniva dejanja mladoletnikov, tj. tista ravnanja, ki jih kazenski zakonik določa kot kazniva in jih storijo mladoletniki, torej osebe med 14. in 18. letom starosti. Ožji pomen mladoletniškega prestopništva je sprejela večina evropskih držav, med njimi tudi Slovenija. (Meško 1997: 90).

V drugo skupino so se uvrščali tisti pravni sistemi, ki so sprejele širši pojem mladoletniškega prestopništva. Ti sistemi vključujejo v okviru mladoletniškega prestopništva tudi ravnanja otrok, ki so storili bodisi dejanja, ki imajo znake kaznivega dejanja, bodisi izpričujejo druge oblike odklonskih ravnanj. Tudi sicer so ti sistemi širše pojmovali ravnanja, ki sodijo v okvir mladoletniškega prestopništva: sem so uvrščali namreč tako kazniva dejanja kot tudi različne druge oblike odklonskega vedenja otrok in mladine. Ta pojem mladoletniškega prestopništva se je začel v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja spreminjati; v teh sistemih so začeli iz okvira tovrstnega prestopništva izločati takšne oblike odklonskega vedenja mladih, ki niso bile kazniva dejanja. Ta širši pojem mladoletniškega prestopništva se je uveljavil zlasti v anglo-ameriškem pravnem sistemu. (Bavcon, Šelih 2003:530).

Za ožji pojem mladoletniškega prestopništva govori dejstvo, da bi bilo v nasprotju z nekaterimi temeljni načeli našega pravnega sistema, če bi obravnavali pred sodiščem mladoletnike za ravnanja, ki niso kazniva, če jih stori polnoletna oseba. Odklonsko vedenje mladoletnikov, ki se ne kaže v storitvi kaznivih dejanj, naj obravnavajo drugi, nekazenski organi, ki bodo tudi mnogo lažje reševali njihove probleme. Kazenski postopek lahko pomeni za marsikaterega mladoletnika hud pretres in bilo bi nepravilno, če bi ta postopek uporabljali za obravnavo mladoletniških ravnanj, ki niso kazniva dejanja. Prav tako bi bilo nepravilno, če bi v tem postopku obravnavali osebe, ki so storile kaznivo dejanje preden so dopolnile štirinajst let. To so poglobitni razlogi, ki so v veljavni kazenski zakonodaji narekovali sprejem ožje koncepcije. (Bavcon, Šelih 2003:531).

### **1.2.1 Dejavniki tveganja**

Dejavniki tveganja za prestopniško vedenje so tiste subjektivne in objektivne značilnosti, ki povečujejo možnost in verjetnost, da se tako vedenje razvije. Vključujejo genske (fizična zgradba, nevrologija) in okoljske dejavnike (kulturno-socialno okolje, politično okolje, ekonomsko okolje). Obširne raziskave so pokazale, da sta stimulacija in podpora iz okolja ključna dejavnika pri zmanjševanju »ranljivosti« otrok in da dejavniki tveganja potencirajo drug drugega.

Med dejavnike tveganja, ki so lahko odločilni za razvoj v antisocialno smer, prištevamo visoko impulzivnost in nizke intelektualne sposobnosti, različne družinske dejavnike, kot so slaba vzgoje, neskladje s starši, družbenoekonomska prikrajšanost, vpliv prestopniških vrstnikov, šolske dejavnike, družbeno dezorganizacijo in situacijske dejavnike.

Dejavniki tveganja niso vedno vzorčno in neposredno povezani s samim neustreznim vedenjem. Vendar pa jih ugotavljamo pri mladoletnih prestopnikih izrazito pogosto in kot v neki očitni zakonitosti, pri katerih ni velikih izjem. V mnogih primerih mladoletniškega prestopništva se pri enem posamezniku sešteva in povezuje več takih dejavnikov. Vzorčna povezava med nekaterimi od njih je pogosto videti samoumevna, vendar ne smemo prehitro sklepati le o enosmerni povezanosti. (Tomori 2000:95).

### **1.2.1.1 Osebne značilnosti**

Posamezne osebnostne lastnosti posameznika so določene z njegovo naravo in jih s svojo konstitucijo prinese s seboj na svet, nekatere lastnosti pa pridobi z razvojem v interakciji s svojim socialnim okoljem. V življenju se biološki in psihosocialni vplivi prepletajo in povežejo, se seštevajo ali nevtralizirajo.

Med značilnostmi odzivanja in vedenja, ki so biološko pogojene, raziskovalci neprilagojenega vedenja mladih navajajo njihovo impulzivnost, razburljivost, nemirnost, drznost, slaba koncentracija, zvišan prag za vzburljenje, težave pri obvladovanju čustev in razpoložljivost stanj ter tudi dobro energetska opremljenost in veliko vitalnost.

Vse opisane značilnosti se ne odražajo le na navzven opaznem odzivanju in vedenju mladostnikov, temveč vplivajo tudi na njihove interese, na njihovo vključenje v okolje, na izbiro dejavnosti, ki jih gojijo, na šolanje in izobraževanje v širšem smislu. Zelo pomembne pa so te lastnosti tudi za njihove odnose z ljudmi in za način obvladovanja različnih stresov in frustracij. (Tomori 2000:97)

Psihološke lastnosti mnogih mladoletnih prestopnikov so nezadovoljujoča samopodoba in nizka raven samospoštovanja, imajo veliko potrebo po sprejetosti v skupini vrstnikov, značilna lastnost pa je tudi slabša socialna zrelost. Ta jim otežuje razpoznavanje socialnih situacij in s tem onemogoča izbiro in razvijanje primernih, socialnemu dogajanju prilagojenih načinov vedenja. S slabšo socialno zrelostjo in pomanjkljivo gotovostjo vase, je povezana tudi značilna nesposobnost za prevzemanje odgovornosti za svoje vedenje ter pripisovanje krivde drugim.

### **1.2.1.2 Družina in dejavniki tveganja**

Družina, kot primarna socializacijska skupina, prek svoje zapletene dinamike nedvomno vpliva na osebnostni razvoj otrok in na vedenje vseh svojih članov. Slabi odnosi med otroki in starši, slabo ravnanje z otroki, razvojno neugodne okoliščine in napake v vzorcih in metodah socializacije odpirajo vrata v prestopništvo.

Med tistimi nalogami družine, ki lahko najbolj odločilno vplivajo na socializacijo otrok so predvsem: razvijanje občutka lastne vrednosti, razvoj odnosa do avtoritete, učenje sposobnosti za obvladovanje stresov in socialnih spretnosti ter oblikovanje vrednostnega sistema, ki usmerja motive, vedenje in ravnanje posameznika. Prestopniško vedenje je le eno od različnih možnih znamenj, da je družina odpovedala pri tej, oni ali kar več svojih funkcijah. (Tomori 2000:98).

Družinski dejavniki so predstavljeni v večini študij kot izredno pomembni. Loeber in Stouthamer-Loeber (1986) sta izdelala seznam družinskih dejavnikov, ki vplivajo na prestopništvo. Kot najpomembnejše sta predstavila starševski nadzor, grobo in nedosledno vzgojo, disharmonijo med partnerjema, zavračanje otroka, slabo povezanost med starši in otroki in veliko družino. (Farrington 1995, po Meško 1997; 211)

Pomembno je kako starši preživijo čas s svojimi otroki. Če so odnosi med starši in otroki ustrezni in se otrok čuti ljubljenega, sprejetega in spoštovanega, potem starši otroku predstavljajo oporo, ga krepijo. To podpora mladostnik čuti tudi, ko ni fizično skupaj s starši, ko torej preživlja prosti čas sam ali v družbi vrstnikov ali drugih odraslih. Če pa so odnosi med starši in otroki obremenjeni, polni zlorab, nasilja, poniževanja in razvrednotenja, potem je lahko po eni strani čas, ki ga mladostnik preživlja stran od staršev, celo blagodejen, čas počitka in celjenja ran. Eden od načinov, kako si olajšati in preprečevati bolečino, pa je prevzemanje vloge tistega, ki obvladuje in ponižuje druge, šibkejše od sebe.

Kriminološke teorije prestopniško vedenje pogosto razlagajo z nepopolnostjo družine. Pred njim naj bi najbolj varovale družine v katerih sta prisotna oba starša, slabše pa reorganizirane in enostarševske družine. Prepričljivejše se zdijo teze, ki pravijo, da enostarševstvo in reorganizirane družine niso krimogene same po sebi, temveč so lahko problematični dejavniki, ki so pripeljali do njih. Zaenkrat ostaja empirično dejstvo, da je tako med prestopniki kot neprestopniki večina tistih, ki živi v dvostarševskih družinah, zveze med prestopništvom in nepopolno družinsko strukturo pa so šibke. (Tivadar 2000:160)

Ni toliko pomembna oblika družine, kot samo dogajanje, ki se odvija znotraj družine. Pomembna je struktura družine, komunikacija, zaupanje, spoštovanje, podpora, medsebojni odnosi, družinska pravila in odgovornost. Vse to v posamezni družini deluje ali pa ne deluje.

### 1.2.1.3 Šola

Šolska neuspešnost in težave pri vključevanju v proces izobraževanja so pri mladostnikih lahko hkrati pomemben dejavnik, ki povečuje možnost prestopniškega vedenja in je znamenje splošne manjše prilagodljivosti ter nesocializiranosti.

Šola za razliko od družine otroku nenehno postavlja vse večje zahteve in omejitve. Za uspešno oz. zadovoljivo šolanje so poleg intelektualnih sposobnosti potrebne predvsem temeljne sposobnosti socialnega prilagajanja, delovne navade, sposobnost odpovedovanja trenutnim željam na račun šolskega dela, prizadevanje, pripravljenost za sodelovanje v šolskem procesu, vztrajnost ter zmožnost odpovedovanja drugim željam, kadar delo za šolo zahteva dejavno prizadevanje. Vseh teh lastnosti pa mladoletni prestopniki nimajo, zato šolskemu procesu težko sledijo, sčasoma postanejo neuspešni in moteči.

Rutter (1979) je ugotovil, da se je pojavilo več prestopništva v šolah, kjer so bili pojavi neupravičenega izostajanja od pouka pogostejši, učenci z nižjimi učnimi sposobnostmi in starši iz nižjih družbenih slojev. V poskusih ugotoviti šolske dejavnike, ki vplivajo na prestopništvo, je Rutter (1979) ugotovil, da na prestopništvo v šoli vplivajo struktura, organizacija, odnosi, razmerje med osebjem in učenci, zamenjave učiteljev, število učencev, skrb za šolsko poslopje in opremo. (po Meško 1997; 212).

Za nastanek prestopništva je bistvenega pomena posameznikov odnos do formalnih avtoritet, zlasti do šole in učiteljev. Šola je prva formalna institucija, s katero so otroci v dolgoletnem stiku. Šolske izkušnje naj bi bile zato temeljne za odnos do vseh drugih družbenih avtoritet. Pomemben dejavnik odnosa do formalnih avtoritet je posameznikovo mnenje o njeni pravičnosti. Učenci, ki zaznavajo neenakovredno obravnavo, so bolj nagnjeni k prestopništvu kot drugi. (Emler, Reicher 1995; po Tivadar 2000:165)

Ob doživljanju šolskega neuspeha se pri mladostniku poveča dvom v samega sebe, omaja samopodoba ter poveča odpor do učenja. Tako se sklene začaran krog. Ko mladostnik doživlja neuspeh za neuspehom, se od šole oddaljuje in skuša zadovoljiti svoje potrebe v vrstniških skupinah, kjer se nemalokrat dokazuje tudi v negativnem smislu.

#### **1.2.1.4 Socialno okolje**

Prestopniško vedenje mladih je najpogostejše povezano z neugodnimi splošnimi gmotnimi in socialnimi razmerami, s kulturno in ekonomsko prikrajšanostjo, kakršnokoli obrobnostjo. Do socialnega okolja, ki mu je posameznik odtujen, se ne čuti sprejetega v njem (ali v njem celo doživlja občutje odrinjenosti), mladostnik ne razvija pripadnosti, ki je podlaga za sprejemanje meril in vrednost. (Tomori 2000:104).

Družinski prihodki, izobrazbena raven staršev, stanovanjski pogoji, premoženje, materialna odvisnost in velikost družine odsevajo dejavnike, ki pomembno vplivajo na položaj družine in posameznik v socialnem okolju. Za mladoletnika je izredno pomemben njegov položaj v družbi vrstnikov. Prestopniki pogosto ne uživajo velikega spoštovanja med vrstniki in so običajno potisnjeni na rob, so nepopularni v prosocialnih skupinah in uživajo ugled v antisocialnih skupinah, skupaj pa se družijo, ker so tam zavrtni.

Tudi družbeni procesi, kot so industrializacija, urbanizacija, manjše možnosti izobraževanja in zaposlovanja imajo lahko stranske učinke, ki se kažejo v večji stopnji mladoletniškega prestopništva. Mladi imajo malo možnosti za zdravo samouveljavitev in neškodljivo sprostitve. Morda pa jim to tudi ni v interesu, saj med mladimi v Sloveniji lahko že nekaj let opazimo naraščanje apatije in nemotiviranosti za vključevanje v ponujene oz. obstoječe možnosti družbenega delovanja. Oblike, kako večina mladih preživlja prosti čas ali se zabava, niso stimulatивne za razvoj osebnosti.

#### **1.2.1.5 Spol mladostnikov**

Domala vse raziskave prestopniškega vedenja mladih kažejo, da je prestopniško vedenje bolj značilno za fante. Tudi pojavne oblike vedenja se razlikujejo glede na spol.

Emler in Reicher (1995) spolne razlike v prestopništvu pojasnjujeta z odnosom do formalnih avtoritet. Po njunem mnenju je prestopništvo neposredno povezano z odnosom do šole, policije, šolskih pravil in učiteljev. Dekleta imajo običajno do njih bolj pozitiven odnos kot fantje. Če pa so do njih negativno naravnana pa niso nič manj prestopniška kot fantje. (po Tivadar 2000:155).

## **1.3 Etiologija mladoletnega prestopništva**

Etiologija delinkventnosti mladih naj bi ponudila dokončen odgovor na vprašanje, zakaj nekateri ljudje spoštujejo norme in predpise, drugi pa jih kršijo.

Pod etiologijo pojmuje vzroke za kriminaliteto. Gre za preučevanje človeške narave, duševnosti, socialnih pogojev in razmer, ekonomskih dejavnikov, itd. Sem spadajo razlage prestopniškega vedenja in različne študije iz katerih izhajajo biološke, sociološke in psihološke teorije. Predstavila bom osem kriminoloških teorij o vzrokih kriminalitete, katere so upoštevane v teoriji kriminalnega življenjskega stila.

### **1.3.1 Teorija različnih združenj**

Teorijo o vzrokih za delinkventno vedenje je razvil Edwin H. Sutherland in jo poimenoval teorija različnih združenj. Postavil je hipotezo, da se delinkventovega vedenja oseba nauči v druženju s člani družbe, ki kršijo družbene norme.

Teorija različnih združenj išče vzroke za delinkventno v interakciji z ljudmi v delinkventnih skupinah. Delinkventno vedenje se dosega torej s procesom učenja, ko se posameznik druži z delinkventnimi osebami, v skupinah v katerih se posameznik s člani bolj zbliža in si pridobi njihove navade in posledica so kazniva dejanja. Med druženjem s takšnimi osebami si posameznik pridobiva navade in se vede v nasprotju z družbeno veljavnimi normami. (Walters 1990; po Meško 1997:17)

Učenje kriminalnega vedenja obsega tehnike izvrševanja kaznivih dejanj, motive, racionalizacije in stališča do kršenja norm. Pogoj za kriminalno vedenje je povezava z ljudmi, ki so naklonjeni kršenju zakona. Pri mladostnikih je kritična identifikacija s skupino, ki ga zaradi močnega občutka pripadnosti očara, zato je do nje ne kritičen, kar se kaže tudi v priznanju avtoritete tistih voditeljev, ki imajo največ izkušenj v delinkventni dejavnosti, saj dajejo največ spodbude za pustolovščine in kazniva dejanja.

### 1.3.2 Teorija pritiska (anomije)

Teorija pritiska temelji na psiholoških predpostavkah, saj je delinkventnost posameznika rezultat neusklajenosti med željami in pričakovanji, ki jih posameznik občuti kot pritisk. (Lobnikar 1996: 201).

Vsak posameznik ima svoj izhodiščni položaj v družbi, vrednote katere upošteva in različne sposobnosti za zadovoljevanje svojih potreb in doseganje ciljev. Tisti, ki so kakorkoli iz družbe izločeni, zaznamovani in ekonomsko nesposobni se bodo prej začeli ukvarjati s kriminaliteto, saj nimajo možnosti za doseg cilja po družbeno priznani poti in za družbeno tekmovanje za statusne položaje.

V durheimovski optiki je odklonsko vedenje odsev neuspeha družbe, ki ji ni uspelo vključiti posameznika v komfortne družbene skupine in omejiti njegovih neskončnih aspiracij. Merton je razumel odklonsko ravnanje kot prilagoditev na zunanji, strukturno »generirani« pritisk, ki ga posameznik občuti, če ne more uresničiti kulturno predpisanega ponotranjenega življenjskega cilja po normativno in institucionalno sprejemljivih poteh. (Kanduč 1999:101).

Bistvo teorije pritiska (anomije) je v spoznanju, da se kriminalna aktivnost pojavlja kot izraz protislovja med kulturo in strukturo družbe oziroma med cilji, simboliziranimi za doseganje kulturnih vrednot in možnostmi njihovega uresničevanja glede na pogoje, ki jih nudi družbena struktura. (Meško 1997:20).

Vzrok za deviantnost je potrebno poiskati v družbi, ki zastavlja previsoke cilje. Narekuje nam, kako zaželeno je uspeli, priti na vrh. Ljudje zaradi različnih vzrokov nimajo možnosti za zadovoljevanje svojih potreb, za doseg ciljev, kar jih sili, da se poslužujejo nedovoljenih in protipravnih poti. Ne postane pa vsak posameznik prestopnik, prestopniško vedenje je odvisno od izpostavljenosti kriminaliteti.

Mladi v vrstniški prestopniški združbi težijo k temu, da dosežejo kar po vladajočih varnostnih merilih niso mogli in sicer ugled, samospoštovanje, občutek pripadnosti in pozitivno samopodobo.

### **1.3.3 Teorija družbenega nadzorstva**

Teorija poudarja, da bi bili vsi ljudje prestopniki, če bi si upali kršiti norme. Delinkventnost posameznika tako ni produkt frustracijskih želja, temveč tehtanja in ocenjevanja posledic in morebitnih pridobljenih koristi nekega ravnanja.

Prevladujoče mnenje teorij družbenega nadzorstva je, da je prestopniško vedenje posledica popuščanja družbenih vezi. Proces socializacije je ključnega pomena. V socializacijskem procesu posameznika usmerjajo in nadzorujejo, kar ima preprečevalni učinek. Če je socializacija učinkovita, je verjetnost, da bo posameznik postal prestopnik, majhna. V nasprotnem primeru, ko socializacija poteka neustrezno, posameznik ne čuti pripadnosti konformni družini in se bo vedel uporniško ali celo prestopniško. (Meško 2006:164).

Posameznik spoštuje predpise, če s kaznovanjem izgubi več kot pa pridobi s kaznivim dejanjem. Kakšna bo človekova odločitev je odvisno od njegovih potreb, preteklih izkušenj in od pridobljenih vzorcev vedenja med socialnim učenjem v družini šoli in med vrstniki. Socialne vezi so tiste, ki posameznika obvezujejo, da upošteva vrednote in se jih tudi drži.

Teorija družbenega nadzorstva posveča veliko pozornost obdobju adolescence. Domneva se, da so adolescentove obveznosti do družine, šole in drugih družbenih institucij in vizija poklica, tisti zunanji izvori družbenega nadzorstva, ki pri adolescentu pogojujejo negativno stališče do prestopništva. Osnovni notranji vzroki so stališča, vrednote in prepričanja. (Meško 1997:24).

### **1.3.4 Teorija etiketiranja**

Teorija etiketiranja poudarja, da je vzrok delinkventnosti, mogoče iskati v etiketi (stigmi), ki jo socialno okolje pripiše nekaterim svojim članom. V interakciji človek – okolje nenehno nastajajo motnje in konflikti zaradi vedenja, ki ga okolje ne odobrava. Kritičen trenutek nastopi takrat, ko okolje posameznika označi kot devianta in ga začne pojmovati drugače kot prej. Posameznik začne iz okolja o sebi sprejemati negativne informacije, kar spremeni

posameznikovo samopodobo, zaradi stigmatizacije pa se spremeni tudi njegov družbeni status, saj je takšen posameznik najprej dojemán kot delinkvent, šele potem pa kot družinski oče, član neke politične stranke. (Taylor 1973; po Lobnikar 1996:202).

Družba želi z negativno etiketo odpraviti odklonsko vedenje, vendar največkrat doseže nasprotno, saj človek daje velik pomen temu, kaj drugi mislijo o njegovem vedenju in kakšno je vedenje drugih ljudi do njega. Čim okolje posameznika zaznamuje kot prestopnika, se spremeni samozaznava in družbeni status osebe. Vedenje je med drugim tudi posledica razmerja družbe do posameznika.

Človek spremeni mnenje o sebi, prične se družiti s prestopniki in sprejema njihovo mišljenje in vedenje. Prihod v vzgojni zavod ali kazenski zavod pomeni odvzem možnosti za normalno in pošteno življenje in še poveča prestopnikovo željo in potrebo po ponavljanju kaznivih dejanj. (Brinc 1989; po Meško 1997:26).

Negativni etiketi so najbolj podvrženi pripadniki nižjih družbenih slojev, etničnih in rasnih manjšin. Določene družbene skupine imajo manjšo moč in manjši, morda celo negativni ugled zato se od njih že vnaprej pričakuje odklonskost in se jih nadzira. Posameznik se podredi družbeni stigmi in se začne vesti tako, kot to drugi pričakujejo od njega, tako kakor o njem mislijo. Tisti ki so označeni kot deviantni, se družijo s sebi enakimi in tako oblikujejo odklonsko identiteto in s tem odklonsko subkulturo.

### **1.3.5 Teorije jaza (sebstva)**

Bistvo teh teorij je raziskovanje človekovega jaza. Avtorji (Wells:1987, Gresham in Matza:1970), ki so preučevali kako človekovo vedenje vpliva na odklonskost, so ugotovili, da se posameznik z negativno samopodobo nagiba, k deviantnim oblikam vedenja. Samoetikiranje je pomemben dejavnik, da se posameznik odloči za delinkventno pot. Pozitivna samopodoba pa posameznika obvaruje pred kasnejšim prestopniškim vedenjem in vpletanjem v kriminalne aktivnosti. Pri mladoletnih prestopnikih je močno izražen

mehanizem nevtralizacije, da bi ohranili pozitivno samopodobo o sebi in svoja dejanja imeli za primerna. (Walters, 1990; po Meško, 1997: 26)

Erikson (1968) v svoji razvojni socializacijski teoriji osebnosti navaja osem zaporednih stopenj psihosocialnega razvoja in razvoja osebne identitete. Na vsaki stopnji mora posameznik rešiti specifične probleme razvoja, vsaka faza je svojevrstno križišče, ki ponuja boljše ali slabše izide. Vsaka naslednja nova stopnja v razvoju postavlja nove naloge, odpira nove možnosti, vendar je razvoj odvisen od tega, kako dobro je nekdo opravil naloge prejšnje stopnje. Vsako razvojno obdobje prinaša možnost krize.

Razvoj kriminalnega vedenja je posledica neuspešno razrešenih kriz, za mladoletnika predvsem v drugi, tretji, peti stopnji razvoja.

Druga razvojna stopnja je drugo in tretje leto življenja. Faza je pomembna za razvoj socializiranega posameznika na eni strani in za razvoj antisocialnega, kriminalnega vedenja na drugi strani. Kriza tega obdobja je odnos staršev do otroka. Pozitivna rešitev krize ima za posledico neodvisnost in avtonomijo, negativna pa sovražno stališče do okolja, ki se lahko kaže skozi prestopništvo.

Tretja stopnja traja od tretjega do četrtega leta. V tej stopnji se okrepi občutek avtonomije. Starši morajo v tej fazi pokazati pozitivno usmerjenost do določenih iniciativ, saj se bo v nasprotnem primeru pri otroku razvil občutek krivde, iniciativa pa se bo izgubila. Nerazrešene krize v tem obdobju se kažejo v pasivnosti, patoloških znakih in oblikah vedenja, ki so pogosto vzrok kriminalnega vedenja.

Peta stopnja razvoja je obdobje adolescence, v kateri se posameznik prične zavedati svojih lastnosti, pridobljenih v dosedanjem razvoju. V tem obdobju se ustvarja psihosocialna identiteta posameznika. Pomembna je identifikacija z vrstniki in socialnimi skupinami. Identifikacija je pozitivna samo do določene mere, kajti če je pretirana deluje škodljivo. Pri prestopniškem vedenju ima ta stopnja velik pomen, ker je pozitivna identifikacija z prestopniškimi skupinami vzrok za nepopoln razvoj ega in s tem za razvoj nagnjenosti h kriminalnemu vedenju. (povzeto po Erikson, 1968; po Šakič, 1991, v Meško 1997: 28).

Eriksonova socializacijska teorija je pomembna za preučevanje kriminalnega vedenja, saj predstavlja vlogo socializacijskih dejavnikov pri oblikovanju posameznih oblik normalnega in prestopniškega vedenja.

### **1.3.6 Psihoanalitična teorija**

Predstavnik psihoanalitične teorije je Sigmund Freud. Človekovo osebnost razlaga kot celoto treh delov: id, ego in superego. Id je nagonski del osebnosti, kamor vstopajo potlačene nezavedne težnje in odločilno vpliva na vedenje, ego skrbi za ravnotežje med nagonskimi težnjami in zahtevami okolja, superego pa sestavljajo najbolj nujne zahteve in zapovedi. Ta teorija je dala podlago za razumevanje človeka kot determiniranega bitja, njegovega čustvenega sveta in za razumevanje vpliva podzvesti.

Motivacija za kriminalni vedenje leži v podzvesti posameznika. Vsak posameznik je možni delinkvent. Ali bo ta potencial »izrabljen« je odvisno od obvladovanja sebe v času razvoja. Vsak posameznik ima v sebi nagone, ki jih lahko potlači ali zadovolji. Tako lahko ločimo delinkvente od nedelinkventov. Pri delinkventih se izražajo nagoni, pod vplivom katerih se nepravilno socializirane osebe podajajo v različne oblike delinkventnega vedenja. (Milutinović, 1981; po Meško 1997:31).

### **1.3.7 Teorija o patološkem iskanju dražljajev**

Herbert c. Quay (1965) je oblikoval teorijo o patološkem iskanju dražljajev na podlagi ugotovitve, da storitev kaznivega dejanja nudi storilcu občutek vznemirjenosti in napetost. Po Quayu je kriminalno vedenje posledica prestopnikovih pretiranih potreb za naraščajočimi in spreminjajočimi oblikami senzornih vzpodbud. Ta lastnost vpliva na vedenje posameznika, da zahteva vznemirjenost, ki mu lajša dolgčas.

Pogosto se reakcije staršev na pretirano iskanje dražljajev kažejo v frustraciji in jezi, lahko pa tudi v zavračanju otroka in neprimerni vzgoji. Reagiranje staršev na tako vedenje otroka, lahko prispeva k razvoju deviantnosti pri otroku. (Walters, 1990; po Meško, 1997:32)

Nemir in iskanje dražljajev pri otroku in mladostniku se lahko vloži v ukvarjanje z različnimi športnimi dejavnostmi. Veliko mladim se zdi šport zanimiv, obenem pa je to tudi ena izmed aktivnosti, s katero je mogoče sproščati duševne napetosti, viške telesnih moči, do neke mere pa tudi omiliti agresivnost.

### **1.3.8 Teorija o razumskem izboru**

Teorija o razumskem izboru izhaja iz teorije zastraševanja, uporablja pa še ugotovitve ekonomske teorije in jih prenaša na vedenjsko področje. Teorija o razumskem izboru trdi, da se posameznik odloča za storitev kaznivega dejanja po »tehtanju« pričakovanih rezultatov in se odloča za optimalno možnost.

Cook (1980) ugotavlja, da na proces odločanja vplivajo številni dejavniki in da je to področje veliko bolj kompleksno, kot ga predstavljajo pristaši teorije razumskega izbora. J. Carol (1978) opozarja na kompleksnost odločanja, ter da so kriminalne odločitve velikokrat neracionalne in neekonomske narave. (Walters, 1990; po Meško, 1997:33)

Ekonomska teorija se ukvarja z uporabo in distribucijo sredstev. Naraščanje prihodkov ali povečane ekonomske možnosti zmanjšujejo kriminaliteto in tudi odklonsko vedenje skladno s teorijo razumskega izbora. Ekonomske recesije in upad gospodarske rasti vodijo v naraščanje kriminalitete, ker so zmanjšane možnosti za napredek in doseganje standarda.

Teorija prikrajšanja gradi etiologijo odklonskosti na argumentu, da se mladi odločijo za delinkventno vedenje zaradi različnih negativnih družbenih, ekonomskih ali psiholoških vplivov.

## **1.4 Fenomenologija mladoletniškega prestopništva**

Mladoletniki pogosto izvršujejo kazniva dejanja drugače kot polnoletni. Značilno zanje je, da velik del kaznivih dejanj storijo v skupinah. Mladoletniške združbe so zato ena izmed nadaljnjih značilnosti mladoletniškega prestopništva. (Bavcon, Šelih 2003: 533).

Kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, se v svojih pojavnih oblikah precej razlikujejo od kaznivih dejanj polnoletnih storilcev. Ena od temeljnih karakteristik fenomenologije mladoletniške delinkvence so premoženjski delikti, saj obsegajo približno 80-85 % vseh

kaznivih dejanj mladoletnikov. Motiv in način storitve, pa sta različna kot pri polnoletnih osebah in so dostikrat rezultat mladostne nepremišljenosti ali posledica trenutne odločitve.

Za kriminalnim dejanjem se pogosto skrivajo motivacijski mehanizmi in generatorji, katerih se mladoletnik ne zaveda ali se jih ne zaveda popolnoma. Kot je pri polnoletnih storilcih premoženjskih deliktov osnovni motiv prisvajanje protipravne premoženjske koristi, je najpogostejši in osnovni motiv za kaznivo dejanje pri mladoletnih osebah, želja po pozornosti, pomembnosti, samopotrditvijo, preizkušanje svojih moči in možnosti, pustolovščina, iz principa, maščevanje staršem ipd. (Singer, Mikšaj – Todorović 1989:35).

Mladoletni storilci kaznivih dejanj so praviloma nedozorele in nerazvite osebnosti, na katere lahko hitro vpliva slaba vzgoja, neurejeni družinski položaj ipd. Ker v tem obdobju potrebujejo občutek varnosti, opore, pripadnosti, samozavesti, družabnosti in medsebojni identifikaciji, se mladostniki združujejo v skupine, kjer navadno najdejo možnosti za uveljavljanje svojih socialnih potreb. Podredijo se vrstniški skupini tudi zato, da bi se zavarovali pred ignoranco in posmehom ostalih članov.

Družina za prestopnika ni nikoli imela privlačnosti in ker je mladostnik že najverjetneje tudi s šolskimi ustanovami prišel navzkriž, je v pubertetnem obdobju skupina najmočnejši dejavnik njegove socializacije, ki pa kaj hitro pospeši pot njegove delinkventnosti.

Številne študije sugerirajo povezanost med kaznivimi dejanji in uživanjem prepovedanih drog, saj uporaba drog zmanjša posameznikovo razsodnost in dela stvari, ki jih trezen ne bi, hkrati pa je kaznivo dejanje eden od načinov pridobivanja denarja za nakup droge.

#### **1.4.1 Spol in starost**

Prestopniško vedenje v adolescenci je približno desetkrat pogostejše pri fantih kot pri dekletih (Farrington, 1997; po Tomori 2000:104)

Kulturna merila in vzgojna sporočila dajejo v našem okolju fantom in dekletom različne napotke in možnosti za socialno vedenje, samopotrjevanje in izražanje stiske. Fantje so vzgojeni tako, da so močnejši in agresivnejši od deklet in so že zgodaj samostojni. Starši bolj nadzorujejo dekleta in jim posredno sporočajo, da so šibke in nebogljenе. Fantje svojo upornost kažejo s storitvijo delinkventnega dejanja, dekleta pa to opravijo s spolnim dejanjem.

Storilci večine kaznivih dejanj so stari od 16 in 26 let. Pri mladoletnikih je torej večje število delinkventom med starejšimi mladoletniki, torej mladoletniki med 16. in 18. letom starosti.

### **1.4.2 Geografska lokacija**

Večji del uradno zabeleženega kriminala je izvršen v mestih, manjši del pa na podeželju. Med razlogi za to navajajo, da je v mestih skušnja in priložnost večja, da se opravi kriminalno dejanje, prav tako pa je zaradi velike množice ljudi manj neformalne socialne kontrole. Za urbana mestna okolja je značilna tudi prostorska utesnjenost, dezorganizacija soseske in visoka mobilnost prebivalcev. Pomembni so tudi dejavniki, kot so migracija, raznolika nacionalna in rasna struktura in slabo delovanje nadzorstvenih institucij.

### **1.4.3 Socialne in ekonomske razmere**

Lahko rečemo da mladoletni prestopniki prihajajo iz vseh socialnih razredov, vendar je bolj pogost, razširjen in resen kriminal med mladino delavskega razreda.

Večina mladoletnih storilcev kaznivih dejanj odrašča v neurejenih družinskih razmerah. Družina prestopnika je največkrat ekonomsko in socialno prikrajšana ter se sooča z nezadovoljstvom. Potisnjeni so na družbeno dno, izgubijo dostojanstvo in možnost za zadovoljujočo uveljavitev in stopanje naprej. Vse to vpliva na medsebojne odnose in na najbolj šibke člane družine, za katere je v neurejenih družinskih razmerah pot do neprilagojenega vedenja kratka in neposredna.

Mladi iz nižjih družbenih slojev težje uspejo v družbi, razlog temu je sama pripadnost subkulturi, delno pa tudi to, ker jih starši ne morejo enakovredno nagrajevati. Ne dosegajo univerzalnih ciljev, materialnega blagostanja in proklamiranega statusa v družbi.

Današnja mladina ima tudi visoka pričakovanja glede potrošnih dobrin, katera pa jim starši ne morejo zagotoviti. Pričakovanja ostanejo na veliki ravni, kar spodbuja naraščanje mladoletniške kriminalitete.

#### **1.4.4 Vrste kaznivih dejanj**

Velika večina kaznivih dejanj mladoletnikov spada v kategorijo kaznivih dejanj zoper premoženje in obsegajo 80 – 85 % kaznivih dejanj mladoletnikov, ki jih obravnavajo sodišča. Kazniva dejanja, ki so jih storili osumljeni mladoletniki so predvsem manjše tatvine, poškodovanja tujih stvari, manjša izsiljevanja in podobno. (Lobnikar 1996:210 ).

V letu 2006 in 2007 so bila najpogostejša kazniva dejanja med mladoletniki zoper premoženje, druga najpogostejša so kazniva dejanja zoper življenje in telo ter kot tretja najpogostejša kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine.

V zadnjih letih je zabeležen porast kaznivih dejanj neupravičene proizvodnje in prometa z mamili, ter omogočanje uživanja mamil. Razlog temu je lahko porast drog na trgu, večji interes za preučevanje in način preiskovanja teh kaznivih dejanj policije, ki se prilagaja zahtevam družbenega okolja.

#### **1.4.5 Povratništvo**

Pri polnoletnih storilcih kaznivih dejanj, se za povratnika smatra oseba, kateri je bilo za storjeno kaznivo dejanje že izrečena sankcija. Pri mladoletnikih pa ta pojem ni zadosten. Mnogokrat podatek o predobravnavanosti mladoletnikov ni zabeležen. Dogaja se, da je

ovadba zoper mladoletnika s strani tožilca zavržena ali pa je kaznivo dejanj označeno kot dejanje majhnega pomena. So pa tudi mladoletniki, ki so storili kaznivo dejanje kot otroci in niso kazensko odgovorni.

Kar se tiče kriminalnega povratništva mladoletnikov v starosti od 14 do 18 let in jim je sodišče za mladoletnike že izreklo ukrep ali kazen pa Singer in Mikšaj Todorovič (1989:125) navajata, da je med njimi 8,4% mladoletnikov, ki jim je že bila izrečena neka sankcija. Praviloma so mladoletniki obravnavani za ista kazniva dejanja in le redko za drugo kaznivo dejanje.

#### **1.4.6 Šola in kriminaliteta**

Šola je lahko mesto procesa komfortne socializacije in faktor subjektivno pozitivnih čustev učenca, a lahko izzove negativna čustva in združuje različna deviantna obnašanja. (Singer in Mikšaj Todorovič 1989: 212)

Za mladoletniške prestopnike je značilno, da imajo slab šolski uspeh, pogosteje ponavljajo razred, so manj prilagodljivi, šolo pa jemljejo kot prisilo. Veliko jih je izključenih in ker nimajo samodiscipline in samostojnega prizadevanja, je možnost za nadaljevanje šolanja za njih zelo majhna.

Ker veliko mladoletnih prestopnikov odrašča v družinskem in socialnem okolju, kjer znanje in izobraženost nista pomembna vrednota, šolo pa jim že doma prikazujejo kot nujno zlo, jim je časovno odmaknjena možnost zaposlitve, ki naj bi jim jo zagotovilo opravljeno šolanje, premalo stvarna in privlačna. (Tomori 2000:103)

## 2 PROBLEM

Obdobje mladostništva je kritično in za vsakega mladostnika naporno obdobje. V tej dobi se srečuje s številnimi spremembami. Primoran je k iskanju, preizkušanju, samopotrjevanju. V tej dobi so mladostniki krhki in ranljivi, potrebujejo dober vzgled, avtoriteto, naklonjenost in ljubezen. Če le tega niso deležni oz. niso deležni v zadostni meri, lahko hitro prestopijo mejo dopustnega in zaidejo na kriva pota.

Mladoletniško prestopništvo predstavlja eno najbolj zaskrbljujočih oblik prestopništva in je razumljeno kot pomikanje proti družbenemu dnu. Že izhodiščno je bolj tvegano od prestopkov odraslih, saj vpliva na posebej ranljiv del populacije v fazi oblikovanja osebnosti, zaradi njega pa so mladoletniki že zgodaj izpostavljeni tveganju za socialno izključenost in stigmatizacijo.

Prestopništvo mladoletnikov je nevarno, saj lahko majhni prestopki oblikujejo nagnjenje za kasnejše nevarnejše prestopništvo, ki pospeši razvoj kriminalne kariere in kriminalnega življenjskega stila. Potrebna je resna obravnava začetkov prestopništva, ki vključuje ugotavljanje posebnosti mladostnika, njegovo starost, duševno razvitost, življenjske okoliščine in druge okoliščine, ki se tičejo njegove osebnosti. Pomembno je, da sodišče šele po celoviti presodbi o mladoletnikovi osebnosti in ocenitvi pomena kaznivega dejanja, ki ga je mladoletnik storil, izreče ukrep s katerim je namen vzgojnih ukrepov čim bolj dosežen. Temeljno merilo za izbiro vzgojnega ukrepa pa so mladostnikove potrebe za vzgojo, prevzgojo in pravičen razvoj mladostnika z varstvom in pomočjo, z nadzorstvom, z njegovim usposabljanjem in razvijanjem njegove osebne odgovornosti.

Natančne vzroke prestopništva pri mladostnikih je težko ugotoviti. Razlog za to je, da se dejanja mladostnikov zgodijo znotraj zapletenega procesa socializacije in družbenega nadzora. Za analizo vedenja mladoletnih prestopnikov je potrebno preučiti okolje v katerem se razvijajo, družino, šolo prijatelje in socialno okolje.

V raziskovalnem delu diplomske naloge sem med seboj primerjala mladoletne prestopnike in želela ugotoviti medsebojno povezanost. Zanimalo me je, katere značilnosti imajo obravnavani mladoletni prestopniki skupne in kaj je tisto, kar bi lahko opredelili kot dejavnike

za stopanje po krivi poti. Raziskala sem družinske razmere, odnose, socialno okolje in tako dobila okvirne razloge, ki bi lahko imeli vpliv na mlade, da se zatečejo h kriminalu.

V svoji raziskavi sem si želela odgovoriti na naslednja vprašanja:

Kakšna je starost in spol obravnavanega mladoletnika?

Katera so najpogostejša kazniva dejanja med mladoletniki?

Ali je prestopnik morda odvisen od prepovedanih drog?

Ali razlog za prestopniško ravnanje vedno izhaja iz družinskega okolja?

Ali je obravnavani mladoletnik povratnik ali je kaznivo dejanje storil prvič?

So prestopniki le mladoletniki iz socialno izključenih skupin?

Kakšni so njihovi razlogi/motivi za kriminalna ravnanja?

Kaj bi lahko opredelili kot dejavnike tveganja za prestopništvo?

## **3 METODOLOGIJA**

### **3.1 Vrsta raziskave in spremenljivke**

Raziskava je kvalitativna in primerjalna. Na osnovi analize nestrukturiranega intervjuja in podatkih zbranih iz dosjejev o primeru je izdelana poskusna teorija o tem, kaj bi lahko bili poglavitni razlogi oz. dejavniki tveganja mladih za kriminaliteto.

Spremenljivke, ki so me zanimale so: spol, starost, vrsta prestopka, motiv/razlog prestopka, povratništvo, socialno okolje, etičnost, morebitna odvisnost, dejavnik tveganja.

### **3.2 Viri podatkov**

Podatke za raziskavo sem zbrala na dva načina, in sicer na podlagi opravljenega enega neformalnega pogovora pri oz. po obravnavi mladoletnika kot osumljenca v policijskem postopku ter na podlagi naključno izbranih dosjejev o primeru Centra za socialno delo.

### **3.3 Preučevana populacija**

Populacijo raziskave sestavljala deset naključno izbranih mladoletnikov, ki so bili kazensko obravnavani v policijskem postopku in o katerih se vodi dosje na Centru za socialno delo.

### **3.4 Zbiranje podatkov**

Neformalni razgovor z mladoletnikom, ki je bil obravnavan v policijskem postopku, sem opravila sama, podatke iz dosjejev, ki jih o mladoletnih prestopnikih vodi Center za socialno delo, je na mojo željo zbrala delavka centra, ki dela z mladostniki s težavami v odraščanju.

### 3.5 Obdelava in analiza podatkov

#### 3.5.1 Zapis pogovora in podatkov zbranih tekom obravnave, ki se nanašajo na spremenljivke

*A* je 15 letni fant, ki ima vedenjske in čustvene razvojne težave. Pred letom dni je še živel doma z mamo in starejšim bratom. Razmere doma so bile slabe. Družina je imela nizke prihodke oz. nezadostne razpoložljive dohodke, oče je bil na prestajanju zaporne kazni. Bil je prepuščen sam sebi in slabim vplivom starejšega brata. V šolo ni hodil. Oba sta bila policiji poznana kot storilca premoženjskih deliktov. *A* je imel v policijski evidenci že 46 tatvin: velikih, drznih, roparskih ... Sedaj biva v vzgojnem zavodu, od koder pobegne skoraj vsak teden. Prijatelj je nima in ne more se vklopiti v zavodsko življenje. Ni odvisnik od prepovedanih drog. Kot razlog tatvin je navedel, da je potreboval denar in da se mu je ponudila priložnost. Ne izhaja iz socialno izključene skupine

#### 3.5.2 Podatki zbrani na podlagi dosjejev Centra za socialno delo

*B* ima 17 let. Na policiji je bil obravnavan zaradi tatvine in poškodovanja tuje stvari. Kazensko je bil obravnavan že pri starosti 16 let. Izhaja iz socialno izključene skupine, ki je deležna diskriminacije večjega dela populacije, saj je v njej način vzgoje drugačen in veljajo drugačne norme in vrednote. Po narodnosti je Rom. Sam za razlog storitve kaznivega dejanja navaja vrstniško podporo pri odločitvi za storitev. Od prepovedanih drog ni odvisen.

*C* je star 17 let. Živi sam z očetom, mama je pokojna. Umrla je pred kratkim, njena smrt ga je močno čustveno prizadela. Na policiji je bil obravnavan prvič in sicer zaradi povzročitve lahke telesne poškodbe. Kot razlog je navedel, da je tisti, katerega je pretepel grdo govoril o njegovi pokojni mami. Ni odvisnik od prepovedanih drog in ne izhaja iz socialno izključene skupine.

*D* je fant star 15 let. Obravnavan je bil prvič in sicer zaradi tatvine. Motiv njegovega ravnanja je koristoljubje. Ne izhaja iz socialno izključene skupine in ni odvisnik od prepovedanih drog.

Kot razlog njegovega ravnanja oz. dejavnik tveganja za izvršitev kaznivega dejanja bi opredelili popustljivost staršev pri vzgoji.

*E* je 15-letni fant, ki je storil dve kaznivi dejanji zoper človekove pravice in svoboščine, saj je neupravičeno vstopil v tuje stanovanje in grdo ravnal z oškodovancem. Motiv njegovega dejanja ni znan. Razlog njegovega ravnanja je prestopniško vedenje v njegovi družini, saj sta starša znana prestopnika in sta bila tudi prisotna pri storitvi kaznivega dejanja, ki ga je storil. Sam je kaznivo dejanje storil prvič. Izhaja iz socialne izključene skupine – po narodnosti je Rom. Ni odvisen od prepovedanih drog. Dejavnik tveganja za prestopništvo bi našli v etnični skupini, ki ji pripada, saj v tej manjšini prevladujejo drugačne norme in vrednote ter drugačen način vzgoje. Prav tako pa sta oba starša prestopnika, zato je vloga družine odpovedala v svoji funkciji primarne socializacije.

*F* je povratnik, star je 16 let. Obravnavan je bil zaradi vloma. Njegov motiv je bil koristoljubje. Ne izhaja iz socialno izključene skupine, je pa odvisnik od prepovedanih drog. Dejavnik tveganja za izvršitev kaznivega dejanja bi lahko bila njegova izključitev iz procesa izobraževanja ali pa tudi njegova odvisnost od prepovedanih drog.

*G* je 17-letno dekle, ki izhaja iz socialno izključene skupine. Obravnavana je bila prvič in sicer zaradi tatvine, ki je bila izvršena zaradi koristoljubja. Ni odvisnica od prepovedanih drog. Nikoli ni bila vključena v izobraževanje, saj pripada etnični skupini, kjer se le redki izobražujejo. Po narodnosti je Rominja. V družini vlada slabo materialno stanje, kar je lahko tudi dejavnik za izvršitev kaznivega dejanja.

*H* je ob obravnavi kaznivega dejanja imel 15 let. Povzročil je lahko telesno poškodbo. Kaznivo dejanje je storil prvič. Izhaja iz socialno izključene skupine, po narodnosti je Rom. Razlog njegovega dejanja pa je njegovo izkazovanje pripadnosti in lojalnosti etnični skupini, kateri pripada. Razlog dejanja bi lahko našli tudi v družini, kjer veljajo drugačne vrednote in norme. Ni odvisnik od prepovedanih drog

*I* je 16-letni fant, ki je kot povratnik v sosterilstvu izvršil kaznivo dejanje velike tatvine. Ne izhaja iz socialno izključene skupine, je pa odvisnik od prepovedanih drog. Njegov motiv

storitve je bil koristoljubje, saj je potreboval denar za nakup droge. Dejavnik tveganja za storitev je njegova zloraba prepovedanih drog.

*J* je fant star 17 let. Je povratnik, tokrat pa je bil obravnavan zaradi poškodovanja tuje stvari in male tatvine. Njegov motiv dejanja je bila objestnost in koristoljubje. Izhaja iz socialno izključene skupine, dejavnik tveganja pa je tudi njegova ne vključenost v proces izobraževanja. Od prepovedanih drog ni odvisen.

### **3.6 Izpis podčrtanih delov izjav in besed**

#### **OSEBA A:**

15-letni fant,  
živel z mamo in starejšim bratom sedaj biva v vzgojnem zavodu  
nizki prihodki  
oče je bil na prestajanju zaporne kazni  
v šolo ni hodil  
storilec premoženjskih deliktov  
v evidenci že 46 tatvin  
prijatelj nima  
ni odvisnik  
potreboval denar in se mu je ponudila priložnost  
ne izhaja iz socialno izključene skupine

#### **OSEBA B:**

17 let  
tatvina in poškodovanje tuje stvari  
kazensko je bil obravnavan že pri starosti 16 let  
izhaja iz socialno izključene skupine, po narodnosti je Rom  
vrstniška podpora pri odločitvi za storitev dejanja  
ni odvisen od prepovedanih drog

### **OSEBA C**

17 let

živi z očetom, mama je pokojna  
na policiji je bil obravnavan prvič  
povzročitev lahke telesne poškodbe  
oškodovanec grdo govoril o njegovi pokojni mami  
ni odvisnik od prepovedanih drog.  
ne izhaja iz socialno izključene skupine

### **OSEBA D:**

15 let

obravnavan je bil prvič, zaradi tatvine  
motiv je koristoljubje  
ne izhaja iz socialno izključene skupine  
ni odvisnik od prepovedanih drog.  
popustljivost staršev pri vzgoji

### **OSEBA E:**

15- letni fant

neupravičen vstop v stanovanje in grdo ravnanje z oškodovancem  
prestopniško vedenje v družini  
kaznivo dejanje je storil prvič  
izhaja iz socialno izključene skupine, po narodnosti je Rom  
ni odvisen od prepovedanih drog  
drugačne norme in vrednote ter drugačen način vzgoje  
oba starša sta prestopnika

### **OSEBA F:**

povratnik, star 16 let  
obravnavan zaradi vloma, njegov motiv koristoljubje  
ne izhaja iz socialno izključene skupine  
je odvisnik od prepovedanih drog  
izključen iz procesa izobraževanja

**OSEBA G:**

17-letno dekle

izhaja iz socialno izključene skupine, po narodnosti je Rominja  
obravna prvič, kaznivo dejanje tatvine, motiv koristoljubje  
ni odvisnica od prepovedanih drog  
ni bila vključena v izobraževanje  
slabo materialno stanje

**OSEBA H:**

15 let

povzročitev lahke telesne poškodbe  
kaznivo dejanje storil prvič  
izhaja iz socialno izključene skupine, po narodnosti je Rom  
izkazovanje pripadnosti in lojalnosti etnični skupini  
drugačne vrednote in norme  
ni odvisnik

**OSEBA I:**

16-letni fant

povratnik  
kaznivo dejanje velike tatvine  
ne izhaja iz socialno izključene skupine  
odvisnik od prepovedanih drog  
motiv je koristoljubje, zloraba prepovedanih drog

**OSEBA J:**

fant star 17 let

povratnik  
poškodovanje tuje stvari in mala tatvina  
motiv je objestnost in koristoljubje  
izhaja iz socialno izključene skupine  
ne vključenost v proces izobraževanja  
od prepovedanih drog ni odvisen

### 3.7 Kodiranje znotraj posameznih faz glede na spremenljivke

Preglednica 1: kodiranje pojmov glede na spremenljivke

| STAROST   |                      |
|-----------|----------------------|
| A: 15 let | mlajši mladoletnik   |
| B: 17 let | starejši mladoletnik |
| C: 17 let | starejši mladoletnik |
| D: 15 let | mlajši mladoletnik   |
| E: 15 let | mlajši mladoletnik   |
| F: 16 let | starejši mladoletnik |
| G: 17 let | starejši mladoletnik |
| H: 15 let | mlajši mladoletnik   |
| I: 16 let | starejši mladoletnik |
| J: 17 let | starejši mladoletnik |

| SPOL      |  |
|-----------|--|
| A: moški  |  |
| B: moški  |  |
| C: moški  |  |
| D: moški  |  |
| E: moški  |  |
| F: moški  |  |
| G: ženski |  |
| H: moški  |  |
| I: moški  |  |
| J: moški  |  |

| <b>VRSTA PRESTOPKA:</b>                            |                                       |
|----------------------------------------------------|---------------------------------------|
| A: tatvina                                         | zoper premoženje                      |
| B: tatvina in poškodovanje tuje stvari             | zoper premoženje                      |
| C: povzročitev lahke telesne poškodbe              | zoper življenje in telo               |
| D: tatvina                                         | zoper premoženje                      |
| E: neupravičen vstop v stanovanje in grdo ravnanje | zoper človekove pravice in svoboščine |
| F: vlom                                            | zoper premoženje                      |
| G: tatvina                                         | zoper premoženje                      |
| H: povzročitev lahke telesne poškodbe              | zoper življenje in telo               |
| I: velika tatvina                                  | zoper premoženje                      |
| J: poškodovanje tuje stvari, mala tatvina          | zoper premoženje                      |

| <b>MOTIV/RAZLOG PRESTOPKA:</b>                           |                                                     |
|----------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| A: potreboval denar in se mu je ponudila priložnost      | koristoljubje                                       |
| B: vrstniška podpora pri odločitvi za storitev dejanja   | koristoljubje/ podpora vrstnikov/osebna uveljavitev |
| C: oškodovanec grdo govoril o njegovi pokojni mami       | maščevalnost                                        |
| D: koristoljubje                                         | koristoljubje                                       |
| E: ni znan                                               | ni znan                                             |
| F: koristoljubje                                         | koristoljubje                                       |
| G: slabo materialno stanje                               | koristoljubje                                       |
| H: izkazovanje pripadnosti in lojalnosti etnični skupini | osebna uveljavitev                                  |
| I: potreboval denar za nakup droge                       | koristoljubje                                       |
| J: objestnost in koristoljubje                           | objestnost in koristoljubje                         |

| <b>POVRATNIŠTVO:</b>                                 |              |
|------------------------------------------------------|--------------|
| A: v evidenci že 46 tatvin                           | povratnik    |
| B: kazensko je bil obravnavan že pri starosti 16 let | povratnik    |
| C: na policiji je bil obravnavan prvič               | ni povratnik |
| D: obravnavan prvič                                  | ni povratnik |
| E: kaznivo dejanje storil prvič                      | ni povratnik |
| F: povratnik                                         | povratnik    |
| G: obravnavana prvič                                 | ni povratnik |
| H: kaznivo dejanje storil prvič                      | ni povratnik |
| I: povratnik                                         | povratnik    |
| J: povratnik                                         | povratnik    |

| <b>SOCIALNO OKOLJE:</b>                              |                             |
|------------------------------------------------------|-----------------------------|
| A: ne izhaja iz socialno izključene skupine          | socialno vključena skupina  |
| B: socialno izključena skupina, po narodnosti je Rom | socialno izključena skupina |
| C: ne izhaja iz socialno izključene skupine          | socialno vključena skupina  |
| D: ne izhaja iz socialno izključene skupine          | socialno vključena skupina  |
| E: po narodnosti je Rom                              | socialno izključena skupina |
| F: ne izhaja iz socialno izključene skupine          | socialno vključena skupina  |
| G: izhaja iz socialno izključene skupine             | socialno izključena skupina |
| H: izhaja iz socialno izključene skupine             | socialno izključena skupina |
| I: ne izhaja iz socialno izključene skupine          | socialno vključena skupina  |
| J: izhaja iz socialno izključene skupine             | socialno izključena skupina |

| <b>ODVISNOST OD PREPOVEDANIH DROG:</b> |    |
|----------------------------------------|----|
| A: ni odvisnik                         | ne |
| B: ni odvisen od prepovedanih drog     | ne |
| C: ni odvisnik od prepovedanih drog    | ne |
| D: ni odvisnik od prepovedanih drog    | ne |
| E: ni odvisen od prepovedanih drog     | ne |
| F: odvisnik od prepovedanih drog       | da |
| G: ni odvisnica od prepovedanih drog   | ne |
| H: ni odvisnik                         | ne |
| I: odvisnik od prepovedanih drog       | da |
| J: ni odvisnik odvisen                 | ne |

| <b>DEJAVNIK TVEGANJA :</b>                                                                |                                                         |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|
| A: nizki prihodki, oče na prestajanju zaporne kazni                                       | materialno<br>pomanjkanje/prestopništvo<br>staršev      |
| B: vrstniška podpora pri odločitvi za storitev dejanja, drugačne norme in vrednote        | podpora vrstnikov/osebna<br>uveljavitev/etnična skupina |
| C: smrt v družini                                                                         | čustvena prizadetost                                    |
| D: popustljivost staršev pri vzgoji                                                       | način vzgoje                                            |
| E: prestopniško vedenje v družini, drugačne norme in vrednote                             | prestopništvo staršev/ način<br>vzgoje/etnična skupina  |
| F: izključenost iz procesa izobraževanja, odvisnost od prepovedanih drog                  | izključenost/zloraba<br>prepovedanih drog               |
| G: ni bila vključena v izobraževanje, slabo materialno stanje, drugačne norme in vrednote | izključenost/materialno<br>pomanjkanje/etnična skupina  |
| H: izkazovanje pripadnosti in lojalnosti etnični skupini, drugačne norme in vrednote      | način vzgoje/etnična skupina                            |
| I: zloraba prepovedanih drog                                                              | zloraba prepovedanih drog                               |
| J: ne vključenost v proces izobraževanja, drugačne norme in vrednote                      | izključenost/ način<br>vzgoje/etnična skupina           |

### 3.8 Definiranje pojmov

#### **STAROST:**

**mlajši mladoletnik:** mladoletnik, ki je že star 14 let, ni pa še dopolnil 16 let.

**starejši mladoletnik:** mladoletnik, ki je že star 16 let, ni pa še dopolnil 18 let.

#### **SPOL:**

**moški**

**ženski**

#### **VRSTA PRESTOPKA:**

**kazniva dejana zoper premoženje - premoženjski delikti:** tatvine, ropi, izsiljevanje, goljufija, prikrivanje, požig, poškodovanje tuje stvari, odvzem motornega vozila... (od 211. do 230. člena kazenskega zakonika RS ).

**kazniva dejana zoper življenje in telo:** uboj, umor, povzročitev telesne poškodbe, napeljevanje k samomoru, povzročitev nevarnosti... (od 115. do 130. člena KZ RS).

**kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine:** ugrabitev, ogrožanje varnosti, grdo ravnanje, kršitev nedotakljivosti stanovanja... (od 141. do 160. člena KZ RS).

#### **MOTIV/RAZLOG PRESTOPKA:**

Kar povzroča kako dejanje, ravnanje; nagib, spodbuda za izvršitev določenega dejanja.

**koristoljubje:** izkoristil možnost lastne koristi .

**podpora vrstnikov:** napeljevanje vrstnikov k dejanju.

**osebna uveljavitev:** pri vrstnikih ne uživa zadostnega spoštovanja, kar želi pridobiti z izvršitvijo kaznivega dejanja.

#### **POVRATNIŠTVO:**

**povratnik:** kdor je ponovno storil kaznivo dejanje oz. mu je že bila izrečena sankcija.

**ni povratnik:** kaznivo dejanje je storil prvič.

#### **SOCIALNO OKOLJE ( življenjske razmere):**

**socialno izključena skupina:** ljudje, ki so izključeni iz družbe, trga dela, diskriminirani in omejeni pri sodelovanju v ključnih virih, institucijah in mehanizmih.

***ODVISNOST OD PREPOVEDANIH DROG:***

Pomeni nepremagljivo željo ali potrebo po uporabi marihuane, kokaina, heroina... Odvisnost prisili posameznika, da si za vsako ceno priskrbi mamilo ali psihotropno snov. Pogosto odvisnost vodi tudi k stalnemu povečevanju določene količine snovi, ki jo posameznik zaužije. Odvisnost je lahko psihična ali fizična.

**DEJAVNIKI TVEGANJA:**

Subjektivne in objektivne značilnosti, ki povečujejo možnost in verjetnost, da se razvije negativno, nezaželeno oz. prestopniško vedenje.

### 3.9 Primerjava rezultatov: preglednica

Preglednica 2: osebe/variable

| Variabla                 | A                                                   | B                                                           | C                       | D                    | E                                                                | F                                                | G                                                                 | H                                   | I                               | J                                                    |
|--------------------------|-----------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|-------------------------|----------------------|------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|---------------------------------|------------------------------------------------------|
| <b>Starost</b>           | 15                                                  | 17                                                          | 17                      | 15                   | 15                                                               | 16                                               | 17                                                                | 15                                  | 16                              | 17                                                   |
| <b>Spol</b>              | moški                                               | moški                                                       | moški                   | moški                | moški                                                            | moški                                            | ženski                                                            | moški                               | moški                           | moški                                                |
| <b>Vrsta prestopka</b>   | zoper premoženje                                    | zoper premoženje                                            | zoper življenje in telo | zoper premoženje     | zoper človekove pravice in                                       | zoper premoženje                                 | zoper premoženje                                                  | zoper življenje in telo             | zoper premoženje                | zoper premoženje                                     |
| <b>Motiv/razlog</b>      | koristoljubje                                       | koristoljubje/<br>podpora<br>vrstnikov                      | maščevalnost            | koristoljubje        | ni znan                                                          | koristoljubje                                    | koristoljubje                                                     | osebna uveljavitev                  | koristoljubje                   | objestnost/<br>koristoljubje                         |
| <b>Povratništvo</b>      | da                                                  | da                                                          | ne                      | ne                   | ne                                                               | da                                               | ne                                                                | ne                                  | da                              | da                                                   |
| <b>Socialno okolje</b>   | vključena<br>skupina                                | izključena<br>skupina                                       | vključena<br>skupina    | vključena<br>skupina | izključena<br>skupina                                            | vključena<br>skupina                             | izključena<br>skupina                                             | izključena<br>skupina               | vključena<br>skupina            | izključena<br>skupina                                |
| <b>Odvisnost od drog</b> | ne                                                  | ne                                                          | ne                      | ne                   | ne                                                               | da                                               | ne                                                                | ne                                  | da                              | ne                                                   |
| <b>Dejavnik tveganja</b> | materialno pomanjkanje/<br>prestopništvo<br>staršev | podpora<br>vrstnikov/<br>uveljavitev/<br>etnična<br>skupina | čustvena<br>prizadetost | način vzgoje         | prestopništvo<br>staršev/ način<br>vzgoje/<br>etnična<br>skupina | izključenost/<br>zloraba<br>prepovedanih<br>drog | izključenost/<br>materialno<br>pomanjkanje/<br>etnična<br>skupina | način vzgoje/<br>etnična<br>skupina | zloraba<br>prepovedanih<br>drog | izključenost/<br>način vzgoje/<br>etnična<br>skupina |

## 4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Med obravnavanimi mladoletniki v raziskavi je devet fantov in eno dekle, šest starejših mladoletnikov in štirje mlajši. Med kaznivimi dejanji, ki prevladujejo med mladoletniki, so kazniva dejanja zoper premoženje, v moji raziskavi jih je sedem od desetih storilo tako kaznivo dejanje, dva kaznivo dejanje zoper življenje in telo ter eden zoper človekove pravice in svoboščine. Motiv dejanja je pri sedmih mladoletnikih koristoljubje, pri dveh poleg koristoljubja še objestnost oziroma osebna uveljavitev. Pri enem mladoletniku je motiv dejanja maščevalnost, motiv enega je osebna uveljavitev, pri enem pa motiv ni znan.

Pet mladoletnikov v raziskavi je povratnikov, drugih pet pa je kaznivo dejanje storilo prvič. Mnogokrat pa podatek o predobravnavanosti mladoletnikov ni zabeležen. Število mladoletnikov, ki prihajajo iz socialno izključene skupine je enako številu mladoletnikov, ki niso socialno izključeni. Pri tem podatku pa je potrebna previdnost. Obravnavani mladoletniki, ki so opredeljeni kot mladoletniki, ki prihajajo iz socialno izključene skupine so po narodnosti Romi. Po neuradnih podatkih Centra za socialno delo je v občini raziskave 526 Romov, ostalih prebivalcev pa 15 766. Torej je v občini 3,34% romskega prebivalstva. Ta podatek nam pove, da mladoletni prestopniki v veliki večini izhajajo iz romske oziroma socialno izključene skupine.

V zvezi odvisnosti mladoletnikov od prepovedanih drog, sem prišla do podatka, da sta dva od desetih mladoletnikov odvisnika. Ta podatek pa ni povsem relevanten, saj se dejanske odvisnosti ne da ugotoviti, sami odvisniki, pa v večini odvisnost zanikajo.

Kot dejavnik tveganja za prestopništvo obravnavanega mladoletnika **A** bi lahko opredelili samo življenjsko okolje mladoletnika, prestopništvo enega od staršev, odsotnost pomembnega vzgojnega dejavnika in identifikacijskega vzora – očeta, ter nizki prihodki oz. nezadostni razpoložljivi dohodki za življenje in s tem socialna izključenost.

Mladoletnik **B** izhaja iz izključene etnične skupine, dejavnik tveganja pa so njihova socialna izključenost iz družbe, trga dela, izobraževanja, socialnih mrež in drugih virih, ključnih institucijah in mehanizmih. Res, da se romska kultura v precejšnji meri razlikuje od naše, drugačna je tudi vzgoja, vladajo drugačne norme in vrednote, vendar ni tvegana njihova narodnost ampak njihova potisnjenost na rob.

Pri **C** mladoletniku je tvegana njegova čustvena prizadetost zaradi smrti matere. Znano je, da izguba matere otroka oz. mladoletnika težje prizadene kot smrt očeta, saj je podoba matere najtesneje povezana s predstavo toplega doma, kamor se bodo lahko vedno zatekli.

Dejavnik tveganja pri **D** mladoletniku je način vzgoje, saj so bili starši pretirano popustljivi. V kritičnem obdobju mladostništva mladostnik potrebuje jasno začrtane meje in avtoriteto.

Mladoletnik **E** izhaja iz socialno izključene skupine, tvegan dejavnik je njihov način vzgoje, norme in vrednote, ki veljajo v njihovi skupini, ključen dejavnik tveganja pa je prestopništvo obeh staršev, njun negativen vzor in s tem odpoved družine v funkciji primarne socializacije.

Dejavnik tveganja za prestopništvo pri mladoletniku **F** je njegova izključenost iz procesa izobraževanja in njegova odvisnost od prepovedanih drog. Odvisniki v večini izvršujejo kazniva dejanja zaradi svoje odvisnosti, saj potrebujejo sredstva za nakup mamil.

**G** je mladoletnica, ki izhaja iz romske skupnosti, nikoli ni bila vključena v izobraževanje, kritičen dejavnik pa je tudi slabo materialno stanje. Izobraževanje socialno izključenih, pa je eden izmed ukrepov za preprečevanje izključenosti.

Obravnavan mladoletnik **H** je izvršil kaznivo dejanje zaradi izkazovanja pripadnosti in lojalnosti etnični skupini kateri pripada. Za mladostnika je nadvse pomemben občutek pripadnosti določeni skupini, kritično pa je, če so norme in vrednote v tej skupini negativne in mora mladostnik svojo lojalnost izkazovati s prestopništvom.

Dejavnik tveganje za prestopniško vedenje mladoletnika **I** je zloraba prepovedanih drog. Gre za soodvisnost problematike prepovedanih drog in kriminaliteto.

Mladoletnik **E** nikoli ni bil vključen v proces izobraževanja in izhaja iz socialno izključene skupine.

Skupni dejavnik tveganja mladoletnikov pa je zagotovo specifičnost obdobja odraščanja, njihova potreba po vključenosti, pozornosti, ljubezni in potrditvi, katerih pa v svojem družinskem in socialnem okolju ne dobivajo v zadostni meri. Odklonjenost prenašajo v zunanji svet, doživljajo ga kot hladen, čustveno prazen prostor, do ljudi v njem pa čutijo nezaupanje in maščevalnost.

Težavno je kategorizirati vzroke, zaradi katerih se mladoletniki začnejo obnašati prestopniško, saj pot, ki privede do socialno deviantnega vedenja in na koncu do prestopništva, v vsakem posameznem primeru zaznamujejo posamezne in specifične okoliščine vsakega od mladostnikov ter bistveni elementi razvoja posameznega otroka in

mladostnika, kot so družina, šola, prijatelji, hkrati pa ta razvoj poteka v širšem kontekstu njegovega socialnoekonomskega okolja.

Vendar je pri odkrivanju dejanskih vzrokov mladoletniškega prestopništva potrebna previdnost. Na primer, ni nujno, da k prestopništvu vodi pogosta fizična odsotnost staršev ali odraščanje v družinah samohranilcev, ampak je zanj kriva osnovna nesposobnost staršev, da skrbijo za svoje otroke, ter nezdravi in slabi odnosi zaradi finančnih, socialnih in/ali medosebnih težav med starši in otroci ali med obema staršema. Kriv ni neuspeh posameznih učencev, ampak nezmožnost šolskega sistema, da preseže njihovo zaznamovanost in odrinjenost na rob.

Med populacijo mladostnikov, ki izvršujejo kazniva dejanja, je namreč najvišji delež tistih, ki so na različne načine socialno ogroženi. Mnogi mladi, ki se zapletejo v labirinte kriminala in kaznivih dejanj, v rodni družini niso bili deležni ljubezni, sprejetosti, spoštovanja. Mnogim starši niso bili identifikacijski vzor ali spodbuda oz. izziv pri njihovi rasti. Mnogi so odraščali z občutkom prikrajšanosti, zagrenjenosti, tesnobe. Gre torej za izredno ranljivo skupino mladih, ki se pogosto znajde v situacijah kršenja veljavnih pravil in norm zaradi predhodne ranjenosti. Takim mladostnikom je potrebno v prvi vrsti ponuditi novo priložnost. Priložnost, ki je niso dobili ne v rodni družini, ne v šoli, ne v življenjskem okolju, ne v širši družbi. Gre za osebe, ki so socialno ranjene, rane pa ni mogoče zdraviti s kaznijo, ampak z ljubeznijo, empatijo in sprejemanjem.

Vendar deviantno vedenje pri mladih ne izvira vedno iz družinskega okolja. Mladostniki, ki izvršujejo kazniva dejanja, sami povedo, da določenega premoženjskega delikta niso naredili primarno zaradi pomanjkanja denarja, ali da različnih dejanj izsiljevanja in raznovrstnega nasilja niso naredili, ker bi imeli kakšno zamero ali kakšen poseben razlog. Veliko kaznivih dejanj naredijo mladostniki »kar tako, zaradi užitka«, iz gole objestnosti.

Torej razlogi mladih za kriminaliteto lahko izvirajo iz družinskega oz. socialnega okolja, lahko pa so je razlog povsem drugačen, npr. užitek, dolgčas, postavljanje pred prijatelji... Res pa je, da so tudi to lahko razlogi, ki izvirajo iz pomanjkanja ljubezni, odrinjenosti, nesprejetosti v družbi, torej iz družinskega in socialnega okolja. Te povezave je težko odkriti.

## 5 SKLEPI

Skupne značilnosti oz. povezave med naključno izbranimi obravnavanimi mladoletnimi prestopniki, lahko strnem v naslednjih alinejah:

- mladoletni storilci kaznivih dejanj so v večini fantje;
- večji delež storilcev je starejših mladoletnikov;
- po vsebini kaznivih dejanj so v ospredju tatvine oz drugi premoženjski delikti, kar pa ne preseneča, saj so to tudi najbolj pogosta kazniva dejanja med otroki in odraslimi;
- motiv večine je denar oz. koristoljubje, nekateri pa izvršijo kaznivo dejanje brez (finančnega ) motiva, zgolj za zabavo, zaradi podpore vrstnikov;
- delež povratnikov in nepovratnikov je enak;
- mladoletni prestopniki večinoma izhajajo iz neurejenih družin, prisotne so finančne težave ali pa so drugače socialno izključeni;
- v večini niso odvisni od prepovedanih drog;
- dejavniki tveganja za prestopniško vedenje mladih so v večini pripadnost socialno izključeni skupini, razvojno neugodne okoliščine in negativni vzgojni vzorci;
- deviantno vedenje mladih v veliki meri izvira iz družinskega okolja.

## 6 PREDLOGI

Prestopništvo v otroštvu in mladosti je nevarno za razvoj kasnejših stalnih oblik prestopniškega vedenja. To je opozorilo vsem strokovnim delavcem na področju mladoletniškega prestopništva, da morajo biti pozorni na odklonskost v zgodnjih letih ter se zavedati resnosti problema in ukrepati pri prvem pojavu prestopništva, da bi zavrli kriminalni razvoj posameznika. Deviantnega mladostnika je potrebno obravnavati celostno, ga pravilno usmeriti, socialno vključiti, kazenski postopek zoper njega, pa mora biti v njegovem interesu.

Družina, šola in socialno okolje morajo poskrbeti za čimprejšnjo socializacijo mladih in sodelovati pri posredovanju ustreznih vedenjskih vzorcev ter moralnih in družbenih vrednot mladoletnikom v času odraščanja. Zaradi razpršenih pristojnosti med različnimi organi na področju zagotavljanja dobrobiti mladoletnikov, predvsem pri preprečevanju, odkrivanju in razreševanju mladoletniškega prestopništva, ta ni dovolj pregledna, koordinirana in zato premalo učinkovita. Skrb za otrokove koristi, predvsem v primerih, ko družinsko okolje ni primerno za njegovo rast in razvoj, je v pristojnosti socialnovarstvenih ustanov, ki pa ne delujejo zadovoljivo in v smeri celostnega reševanja problema. Preživljanje prostega časa mladoletnikov je sistemsko še vedno nezadovoljivo organizirano in kakovostno neusmerjeno ter so pogosto prepuščeni ulici in sami iščejo poti svojega razvoja in uveljavljanja.

V proces proučevanja in dejavnosti iskanja rešitev za preprečevanje kriminalitete mladih, bi morale biti vključene vse specializirane institucije. Da bi zagotovili boljše odnose med šolo in skupnostjo, bi morali predvsem izboljšati sodelovanje staršev, policije, izobraževalnih institucij, predstavnikov lokalnih prebivalcev in drugih. Posebno pozornost bi morali nameniti pripravi programov za preprečevanje prestopništva in samo obravnavo mladoletnih prestopnikov, ne pa rešitve iskati v ukrepih represivnih organov (policije) kot prevladujočega instrumenta za zatiranje omenjenega problema. Proti mladoletniškem prestopništvu se je mogoče boriti le s sprejetjem celostne strategije, na nacionalni in evropski ravni, v kateri bodo združena tri glavna načela: preprečevanje, sodni in izvensodni ukrepi ter ukrepi za resocializacijo vseh mladih.

Pomembno je poskrbeti za pot stran od prestopništva. Kot rečeno, je kazenski postopek v najboljšem primeru neustrezen ter v najslabšem primeru neprimeren za ponovno in neovirano

vključitev mladoletnih prestopnikov v družinsko socialno okolje, šolo ali okolje, ki so ga s svojim vedenjem poskušali zavrniti. Ponovno vzpostavitev zaupanja mladostnikov v njihovem neposrednem in širšem družbenem okolju, in občutek pripadnosti temu okolju sta najpomembnejša pot stran od prestopništva. Vendar tega ni mogoče doseči s kaznimi, ampak z vključevanjem mladostnikov v vidike in dejavnosti v družbenem okolju, zagotavljanjem njihove izobrazbe, neoviranim vključevanjem na trg dela, ščitenjem njihove pravice do izražanja in z dejavnim sodelovanjem pri odločanju na lokalni in nacionalni ravni, ter z omogočanjem ustvarjalnega izražanja in rekreacije.

Družina je dejavnik in vzrok: učinek zunanjih in notranjih družinskih pogojev je bistven. Premajhen nadzor s strani staršev in prestopniški vedenjski vzorci staršev samih, še posebno veljajo za obtežilne dejavnike. Družina kot ustanova socializacije pomaga slediti zakonom in dosegati njihovo spoštovanje. V procesu socialnega vključevanja je glavno odskočišče vključevanje mladostnikov v družino kot celoto, preko ponovnega vzpostavljanja odnosov s starši in drugimi družinskimi člani. Da bi bili pri tem uspešni, je v tej fazi bistveno tudi to, da se mladostnikom nudi finančna, socialna in psihološka podpora.

## 7 POVZETEK

Obdobje mladostništva je obdobje sprememb, iskanja, nasprotij in samopotrjevanja. V tej dobi so mladostniki krhki in ranljivi, potrebujejo dober vzgled, avtoriteto, naklonjenost in ljubezen. Če tega niso deležni, lahko hitro zaidejo v težave. Prestopništvo mladih je strah zbujajoč, nevaren in tvegan fenomen, mladi prestopniki pa so v družbi močno zaznamovani. Predstavlja nevarnost za razvoj kasnejših stalnih oblik prestopniškega vedenja, zaradi njega pa so mladoletniki že zgodaj izpostavljeni tveganju za socialno izključenost in stigmatizacijo.

V nalogi sem navedla nekaj dejavnikov tveganja, zaradi katerih se mladi, ki so jim izpostavljeni, pogosteje zatečejo k prestopništvu. Dejavnike sem iskala v družinskem in socialnem okolju, hkrati pa ugotavljala, kaj je skupnega obravnavanim mladoletnikom, glede na spol, starost, vrsto prestopka in motiv. Zanimalo me je tudi ali je obravnavani mladoletnik povratnik in ali je odvisnik od prepovedanih drog.

Dejavniki tveganja, ki vplivajo na mlade, da se zatečejo h kriminalu izvirajo iz družinskega in socialnega okolja. Mladoletniki izhajajo večinoma iz skupin, ki jih ogroža socialna izključenost. Socialnoekonomsko obrobje in revščina, otežuje normalen proces socializacije mladoletnika in ga potisne na rob družbe. V družbi težko uspejo, ne dosegajo ciljev in materialnega blagostanja ter vrednega statusa v družbi. Bistven je tudi učinek zunanjih in notranjih družinskih pogojev. V primarni socializacijski skupini se mladostnik nauči vedenjskih vzorcev, ki jih nato prenaša v zunanje družbeno življenje. Odsotnost ljubezni, avtoritete, razvojno neugodne okoliščine, napake v socializaciji, slaba povezanost staršev in otrok, prestopništvo in odsotnost staršev, odpirajo vrata v prestopništvo.

V raziskavi sem raziskala značilnosti desetih mladoletnih prestopnikov, ki sem jih posplošila na širšo populacijo. Ugotovila sem, da so mladoletni storilci kaznivih dejanj v večini fantje, starejši mladoletniki, ki izvršujejo premoženjske delikte, njihov motiv pa je koristoljubje ali pa motiv ni povsem jasen. Mladoletni prestopniki večinoma izhajajo iz neurejenih družin, prisotne so finančne težave ali pa so drugače socialno izključeni. V večini niso odvisni od prepovedanih drog. Dejavniki tveganja za prestopniško vedenje mladih so v večini pripadnost

socialno izključeni skupini, razvojno neugodne okoliščine in negativni vzgojni vzorci. Deviantno vedenje mladih v veliki meri izvira iz družinskega okolja

Težko je opredeliti točne vzroke, zaradi katerih mladi postanejo prestopniki. Prestopniško pot v vsakem posameznem primeru zaznamujejo specifične okoliščine vsakega od mladostnikov ter elementi razvoja mladostnika, kot so družina, šola, prijatelji, hkrati pa ta razvoj poteka v njegovem širšem socialnoekonomskem okolju. Potrebne so intenzivnejše obravnave in raziskave, ki segajo globlje v življenje posameznika ter časovno precej nazaj, morda v čas nižjih razredov osnovne šole, kjer se že lahko pokažejo vedenjske motnje in odklonskost, katere je potrebno obravnavati resno in z največjo intenziteto. Prestopništvo v otroštvu je nevarno za razvoj kasnejših stalnih oblik prestopniškega vedenja.

## 8 LITERATURA

1. Bergant, Milica. 1973. *Slovenski mladostniki na krivi poti*. Ljubljana: DZS
2. Emler, Nicholas – Reicher, Stephen. 1995. *Adollescence and Delinquency; The collective management of reputation*. Oxford: Blackwell
3. Erikson, E. 1968. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
4. Farrington, D.P.: 1995. *Human Development and Criminal Career*, v The Oxford Handbook of Criminology, str. 511-584, Clarendon Press, Oxford
5. Filipčič, Katja. 1998. *Obravnavanje mladoletnih delinkventov: primerjalnopravni vidik*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti
6. Gillis, R. John. 1999. *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej
7. Horvat, Ludvik – Magajna, Lidija. 1987. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: DZS
8. Kanduč, Zoran. 1999. *Kriminologija(stran)poti vede o(stran)poteh*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti
9. Kohlberg, L. 1984 *The Psychology of Moral Development: The Nature and Validity of Moral Stages*. San Francisco: Harper and Row
10. Marjanovič-Umek, Ljubica. Zupančič, Maja. 2004. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete
11. Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo
12. Meško, Gorazd. 1997. *Družinske vezi na zatožni klopi*. Ljubljana: Educy
13. Meško, Gorazd. 2006. *Kriminologija*. Ljubljana : Fakulteta za varnostne vede
14. Musek, Janek – Pečjak, Vid. 1993. *Psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije
15. Nastran-Ule, Mirjana. 1996. *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. Članek avtorja: Lobnikar, Brane. *Delinkventnost in kazniva dejanja*.
16. Peters, U. H. (1985) *Anna Freud: A life dedicated to children*. Weidenfeld, London.
17. Singer, Mladen – Mikšaj Todorović, Ljiljana. 1989. *Delikvencija mladih*. Zagreb:Globus
18. Stritih, Bernard. 2006. *Skupinsko delo in kibernetika II. reda*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (učno gradivo).

19. Šakič, V. 1991. Pregled važnih teorija kriminalnog ponašanja, Zagreb, *Penološke teme* 1-4, s. 1-56
20. Šelih, Alenka. 2000. *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex. Članek avtorice: Tomori, Martina. *Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu*.
21. Ule, Mirjana. Rener, Tanja. Menčin Čeplak, Metka. Tivadar Blanka. 2000. *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Aristej. Članek avtorice: Tivadar, Blanka. *Mladost kot problem: dejavniki prestopniškega vedenja*.
22. Žmuc-Tomori, Martina 1983. *Pot k odraslosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba
23. Walters, G.D. 1990. *The criminal lifestyle – Patterns of Serious Criminal Conduct*. London: Sage Publications
  
24. ZAKONI: Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ), Ur.l. RS, št. 63/1994
25. INTERNETNI VIRI:  
<http://www.policija.si/portal/statistika/kriminal/pdf/delo-krim2007.pdf>  
<http://www2.arnes.si/~jcurk/RAZVOJNA/kohlberg.html>  
[http://sl.wikipedia.org/wiki/Kohlbergove\\_stopenje\\_moralnega\\_razvoja](http://sl.wikipedia.org/wiki/Kohlbergove_stopenje_moralnega_razvoja)  
<http://psy.ff.uni-lj.si/iGuests/Obzorja/Vsebina1/Vol13-4/gasar.pdf>